

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Карпатський національний університет імені Василя Стефаника

Факультет історії, політології і міжнародних відносин

Кафедра міжнародних відносин

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти

на тему: «БЕЗПЕКОВА СТРАТЕГІЯ НІМЕЧЧИНИ

НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ»

Виконала: студентка:

II року навчання ОР Магістр

групи МВз-2м

спеціальності: 291 «Міжнародні

відносини, суспільні

комунікації та регіональні студії»

Масляк Катерина Юріївна

Науковий керівник:

Доктор політичних наук,

професор кафедри міжнародних відносин

Цепенда І.Є.

Рецензенти:

Кандидат політичних наук

доцент кафедри міжнародних відносин

Бойчук О. І.

Допущено до захисту:

« _____ » 2025 р

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	3
ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ БЕЗПЕКОВИХ СТРАТЕГІЙ.....	10
1.1. Поняття та еволюція категорії національна безпека	10
1.2. Теоретичні підходи до формування безпекових стратегій (реалізм, лібералізм, конструктивізм)	16
1.3. Європейські концепції безпеки та їхній вплив на політику ФРН.....	23
РОЗДІЛ II. ЕВОЛЮЦІЯ БЕЗПЕКОВОЇ ПОЛІТИКИ ФЕДЕРАТИВНОЇ РЕСПУБЛІКИ НІМЕЧЧИНИ	32
2.1 Формування основ безпекової політики ФРН у 1945–1990 роках.....	32
2.2 Трансформація безпекової політики після об'єднання Німеччини (1990–2000-ті роки)	38
2.3 Розвиток безпекової політики ФРН у 2000–2010-х роках	44
РОЗДІЛ III. СУЧАСНА БЕЗПЕКОВА СТРАТЕГІЯ НІМЕЧЧИНИ (2020-ТІ РОКИ).....	52
3.1 Ключові пріоритети сучасної безпекової політики	52
3.2 Реакція ФРН на нові виклики міжнародної безпеки	58
3.3 «Zeitenwende» як концептуальний злам у безпековій політиці Німеччини	65
ВИСНОВКИ.....	72
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	77

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

АНК – Франко-німецька торгово-промислова палата
ВВП – Внутрішній валовий продукт
ВДП – Вільна демократична партія
ЄЕС – Європейське економічне співтовариство
ЄОВС – Європейське об'єднання вугілля і сталі
ЄС – Європейський союз
ЄЦБ – Європейський центральний банк
ЗЄС – Західноєвропейський союз
МВФ – Міжнародний валютний фонд
НАТО – Організація Північноатлантичного договору
НДР – Німецька Демократична Республіка
НСБ – Національна стратегія безпеки
НСП – Національна страхова політика
ООН – Організація об'єднаних націй
РЕВ – Рада економічної взаємодопомоги
СДПН – Соціал-демократична партія Німеччини
СЕПБО – Спільна європейська політика безпеки і оборони
СЄПН – Соціалістична єдина партія Німеччини
СРСР – Союз Радянських Соціалістичних Республік
США – Сполучені штати Америки
ФРН – Федеративна Республіка Німеччина
ХАМАС – Рух ісламського опору
ХДС – Християнсько-демократичний союз
CFSP – Спільна зовнішня та безпекова політика
CSDP – Спільна політика безпеки та охорони
ESDI – Європейська ідентичність в сфері безпеки і оборони
ESDP – Політика безпеки і охорони ЄС
FNC – Федеральна Національна Рада

NSS – Нова Стратегія Національної Безпеки США

PESCO – Постійна структурована співпраця

ВСТУП

Актуальність теми. Сучасні трансформації міжнародної системи безпеки зумовлюють суттєві зміни в оборонній та зовнішньополітичній діяльності провідних держав Європи. Федеративна Республіка Німеччина, яка тривалий час спиралася на модель «культури стриманості» та пріоритет дипломатії над силовими інструментами, у XXI столітті опинилася перед необхідністю глибокого переосмислення власної ролі у європейській та глобальній безпековій архітектурі. Зростання воєнних загроз, порушення основоположних принципів міжнародного права, ескалація конфліктів у Європі та за її межами, а також активізація ревізійністських держав створюють новий геополітичний контекст, у якому Німеччина вимушена переглядати свої стратегічні підходи до забезпечення національної безпеки.

Особливого значення набули події після 2022 року, які спричинили формування доктрини *Zeitenwende* — «зламу епох», що означає перехід від обмеженого оборонного курсу до посилення військового потенціалу, нарощування оборонних видатків, поглиблення співпраці з НАТО та активнішої участі у формуванні загальноєвропейської безпекової політики. Прийняття у 2023 році першої в історії країни Національної стратегії безпеки стало знаковим кроком у розробленні системного підходу до національної й колективної безпеки, що охоплює військовий, кібернетичний, енергетичний, економічний, технологічний та гуманітарний виміри.

Водночас сучасні виклики — гібридні загрози, кібератаки, енергетична залежність, міграційні кризи, дестабілізуючі інформаційні операції, загрози критичній інфраструктурі — потребують від Німеччини формування нової моделі інтегрованої безпеки, заснованої на поєднанні національних можливостей із європейськими та євроатлантичними механізмами реагування. Німеччина виступає одним із ключових акторів у розробленні та реалізації політики безпеки Європейського Союзу, зокрема у сфері CSDP, військової

мобільності, зміцнення оборонної промисловості та розвитку стійкості держав-членів.

Таким чином, дослідження сучасних безпекових стратегій ФРН є надзвичайно актуальним з огляду на зростаючу роль Німеччини у формуванні європейської оборонної політики, трансформацію її національних пріоритетів, а також необхідність оцінки ефективності нових стратегічних рішень у умовах глобальної невизначеності та багатовимірних загроз. Аналіз еволюції безпекової політики Німеччини дозволяє глибше зрозуміти тенденції розвитку європейської системи безпеки та перспективи забезпечення стабільності на континенті.

Метою магістерської роботи є комплексний аналіз сучасних безпекових стратегій Федеративної Республіки Німеччина та визначення їх ключових складових, пріоритетів і впливу на європейську та міжнародну систему безпеки.

Для досягнення мети сформульовано наступні **завдання**:

— окреслити теоретико-методологічні засади дослідження національної та європейської безпеки та визначити основні підходи до трактування безпекових стратегій у сучасній науковій літературі;

— проаналізувати еволюцію безпекової політики Німеччини після Другої світової війни, з урахуванням трансформацій у період Холодної війни, об'єднання країни та інтеграції до євроатлантичних структур;

— визначити ключові етапи формування та модернізації безпекової політики ФРН у 2000–2010-х роках, а також чинники, що вплинули на переорієнтацію стратегічних підходів;

— дослідити вплив європейських концепцій безпеки та спільної зовнішньої й оборонної політики ЄС (CFSP / CSDP) на формування сучасної безпекової стратегії Німеччини;

— проаналізувати Національну стратегію безпеки Німеччини 2023 року як комплексний документ, що визначає нові пріоритети державної політики у сфері оборони, стійкості, зовнішньої політики та захисту критичної інфраструктури;

— оцінити ключові пріоритети та виклики сучасної безпекової політики ФРН у контексті геополітичних змін, зокрема впливу концепції *Zeitenwende*, російсько-української війни, кіберзагроз та енергетичної безпеки.

Об'єктом дослідження є державна політика безпеки Федеративної Республіки Німеччина в системі сучасних міжнародних відносин.

Предметом дослідження є зміст, структура та ключові пріоритети сучасних безпекових стратегій Федеративної Республіки Німеччина, а також механізми їх формування та реалізації в контексті європейської та глобальної системи безпеки.

Методи дослідження. У процесі дослідження проблематики сучасних безпекових стратегій Федеративної Республіки Німеччина були використані як загальнонаукові, так і спеціально-наукові методи, що забезпечують комплексність, системність та об'єктивність аналізу.

Серед загальнонаукових методів доцільно виокремити аналіз і синтез, індукцію та дедукцію, порівняння й узагальнення. Методи аналізу та синтезу застосовувалися для дослідження еволюції безпекової політики Німеччини в довгостроковій історичній перспективі, для структурування нормативно-правових документів, стратегій та урядових рішень, а також для виокремлення ключових компонентів сучасної безпекової моделі ФРН.

Метод порівняння дозволив співставити різні етапи розвитку безпекової політики країни — від періоду Холодної війни до сучасної стратегії 2023 року, визначити відмінності між старими та новими підходами до оборони, а також порівняти німецькі концепції із загальноєвропейськими документами у сфері безпеки.

До спеціально-наукових методів, використаних у дослідженні, належать контент-аналіз, івент-аналіз, системний підхід, метод індикаторів і метод структурно-функціонального аналізу.

Контент-аналіз застосовувався під час дослідження офіційних документів уряду Німеччини, зокрема Національної стратегії безпеки 2023 року, стратегічних документів НАТО та ЄС, виступів федеральних канцлерів і

міністрів оборони, а також аналітичних матеріалів провідних німецьких дослідницьких центрів. Це дозволило визначити ключові концепти, принципи та риторичні акценти, що характеризують сучасну політику безпеки ФРН.

Івент-аналіз використовувався для дослідження конкретних політичних рішень, кризових ситуацій та подій, які вплинули на формування нових підходів Німеччини до національної та європейської безпеки — зокрема, реакції на російсько-українську війну, ухвалення рішень щодо збільшення військових бюджетів, формування фонду спеціального озброєння (Sondervermögen) та трансформації оборонної політики в межах концепції *Zeitenwende*.

Метод індикаторів застосовувався для оцінки рівня змін у безпековій сфері, таких як динаміка оборонних витрат, розвиток оборонних спроможностей, участь Німеччини в міжнародних місіях, кіберінциденти, а також масштабів інвестицій у критичну інфраструктуру та енергетичну безпеку. Це дало змогу встановити кількісні й якісні параметри трансформації безпекової політики.

Системний підхід дозволив розглядати безпекову стратегію Німеччини як комплексний елемент ширшої європейської та глобальної системи безпеки, що формується під впливом міжнародних, регіональних та внутрішньополітичних чинників. Він забезпечив можливість аналізу взаємодії між політичними, військовими, економічними та інформаційними складовими безпеки.

Структурно-функціональний аналіз допоміг визначити функції основних інституцій, що формують та реалізують безпекову політику ФРН — федерального уряду, Бундестагу, Бундесверу, спеціальних агенцій з кібербезпеки, а також європейських і євроатлантичних структур.

Практичне значення отриманих результатів визначається актуальністю дослідження сучасних безпекових стратегій Німеччини та можливістю їх використання у наукових, навчальних і прикладних цілях.

Проведений аналіз еволюції безпекової політики ФРН, особливостей формування сучасних стратегічних підходів, впливу європейських концепцій

безпеки та ухвалення Національної стратегії безпеки 2023 року створює підґрунтя для подальших досліджень зовнішньої та оборонної політики провідних держав Європи.

Окремі теоретичні положення, вибрані концептуальні акценти та зібраний фактологічний матеріал можуть бути використані у процесі викладання та підготовки навчальних дисциплін з міжнародних відносин, політології, європейських студій, зовнішньої політики Німеччини, безпекознавства та європейської інтеграції. Результати роботи можуть слугувати основою для написання індивідуальних, курсових, бакалаврських та магістерських робіт, присвячених проблематиці безпеки, міжнародної політики, діяльності НАТО та ЄС.

У науково-дослідному аспекті здобуті результати можуть бути використані для подальшої розробки тем, пов'язаних з національною безпекою європейських держав, трансформацією стратегічних концепцій у період глобальних загроз, а також аналізом ролі Німеччини як ключового актора європейської системи безпеки. Висновки та аналітичні узагальнення роботи можуть слугувати базою для подальших комплексних досліджень у сфері зовнішньої та оборонної політики, європейської безпеки й стратегічних комунікацій.

Структура роботи складається зі вступу, трьох розділів та девяти підрозділів, висновків, списку використаних джерел (60 позицій). Загальний обсяг роботи становить 83 сторінки.

РОЗДІЛ I

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ БЕЗПЕКОВИХ СТРАТЕГІЙ

1.1. Поняття та еволюція категорії національна безпека

Національна безпека — поняття політології та соціальної філософії, яке визначається як певний ступінь захищеності особистості, суспільства та держави від зовнішніх та внутрішніх загроз, що дозволяє їм нормально існувати та розвиватися [1].

Безпека є однією з найважливіших передумов усіх сфер суспільного життя та основною вимогою всіх природних і соціальних систем. Як конститутивний компонент демократичного мандату держави, вона формує основу для дій та планування і ставить перед собою величезний виклик не лише в захисті від екстремальних загроз, таких як тероризм чи стихійні лиха. Хоча багато дослідницьких напрямків розглядають «безпеку», і вона є компонентом різних дискурсів, вона залишається концептуально неоднозначною сутністю, що постійно змінюється [8].

Політологія досі не змогла знайти остаточного або справді задовільного визначення терміна «безпека». Це тим більше дивно, враховуючи, що він має центральне значення з моменту введення терміна «внутрішня безпека» у 1960-х роках [8].

Складність визначення полягає в тому, що безпека – це «загальний термін» сучасного світу. Це означає, що тепер воно проникло в усі сфери повсякденного життя і тому його важко досягнути в загальному та всебічному сенсі. Водночас, безпека є одним із найсуперечливіших понять у (міжнародній) політиці, наприклад: вона використовується для визначення пріоритету політичних цілей та вибору засобів, за допомогою яких ці цілі мають бути досягнуті [8].

Засади розуміння національної безпеки були закладені у роботах Платона, Макіавеллі, Гоббса, Монтеस्क'є [1].

У політичному лексиконі поняття «національна безпека» уперше використав 1904 року президент Теодор Рузвельт у посланні Конгресу США, обґрунтовуючи приєднання зони Панамського каналу [2].

У концептуально-теоретичному вигляді основні ідеї сучасного розуміння національної безпеки вперше були викладені у «Законі про національну безпеку», ухваленому в США в 1947 році. Надалі ці ідеї розвивали фундатори та прихильники школи «політичного реалізму» Ганс Моргентау, Реймон Арон, Джордж Кеннан, Генрі Кіссінджер та інші [2].

Категорія «національна безпека» виникла як зовнішньополітична і є цілком американським винаходом. Вперше на державному рівні це поняття було використано в 1904 р. в посланні тодішнього президента США Теодора Рузвельта конгресу США, в якому він обґрунтовував приєднання зони Панамського каналу інтересами національної безпеки [3].

Відтоді національна безпека стала об'єктом досліджень у сфері спочатку політичної науки, а згодом, коли цей термін із політичного лексикону перейшов у нормативно-правові акти, – і юридичної науки. Ще одним певною мірою відокремленим напрямом розроблення проблем національної безпеки можна вважати так звані “стратегічні дослідження”, тобто відповідний аналіз зовнішньо- та внутрішньополітичної ситуації з урахуванням широкого спектра об'єктивних суб'єктивних чинників, які здійснюють спеціальні установи на замовлення центральних органів державної влади і результати якого використовуються, останніми для прийняття політичних рішень [3].

Щодо “чистої” американської концепції національної безпеки, то вона ґрунтується на теорії “національних інтересів”, і саме звідси бере початок відповідна модель співвідношення, в якій національна безпека розглядається як частина національних інтересів. Така модель нині набула широкого визнання. Вперше її запропонував американець У. Липпман.

Дослідниками цієї проблеми були також Б. Броуді, М. Гальперін, Г. Кан, Г. Кіссінджер, Г. Ласвел, Г. Моргентау [3].

Процес захисту державою своїх інтересів та безпеки безпосередньо пов'язаний із проведенням державної політики, в межах якої і здійснюються конкретні заходи їх реалізації. Зокрема, існує думка про те, що “національна безпека – це державна політика, скерована на створення внутрішніх і міжнародних умов, сприятливих для збереження чи зміцнення життєво важливих національних цінностей: це стан, що забезпечує захищеність інтересів народу й держави, суспільства та кожного його члена” [3].

Кожна країна перебуває під загрозою. Ці небезпеки можуть бути психологічними, такими як ворожість з боку сусідньої країни, проникнення терористичної організації або зміни у світовій економіці, які шкодять добробуту країни. Загрози можуть також бути природними, такими як урагани і пандемії. Кожна загроза ставить під загрозу авторитет і стабільність країни [3].

Сектор національної безпеки забезпечує захист від таких загроз. Окрім захисту громадян, національна безпека також захищає фінансову стабільність національних інституцій. Національна оборона була одним із стовпів американської політики щонайменше з 1947 р., коли Гаррі С. Трумен прийняв закон про національну безпеку. Цей закон, між тим, створив посаду Міністра оборони, який контролював види військ [3].

Різниця між національною і міжнародною безпекою є суттєвою. Для забезпечення національної безпеки, уряд країни повинен діяти автономно, щоб захистити своїх громадян від загроз. Центральним принципом таких установ, як Організація Об'єднаних Націй, є забезпечення того, щоб усі країни могли жити в мирі та стабільності. Це сенс глобальної політики [3].

Більшість новинних повідомлень зосереджені на зовнішніх атаках, але внутрішні загрози можуть бути набагато руйнівнішими, компроментуючи цілу інтелектуальну власність і навіть загрожуючи національній безпеці [3].

Загальновідомо, що різноманітні руйнівні зміни, що відбулися за останні кілька десятиліть, є безпрецедентними за тисячі років людства. Ці руйнівні

зміни такі, як глобальна цифровізація, інтернет, штучний інтелект, дослідження глибин Землі, дослідження космосу, розвиток економіки, революція світової фінансової системи, розвиток глобальної торгівлі, створення авторитетних міжнародних організацій і військових союзів тощо. Водночас відбувається багато поганих речей такі, як війни, глобальні екологічні проблеми, зміна клімату. Люди часто можуть отримати доступ до новин з різних джерел. Вищезгадані зміни та проблеми значно вплинули на швидкість розвитку країн та суспільства в цілому, виходячи за рамки традиційних концепцій нації та національної безпеки [4].

Також через вищезгадані проблеми, глобальні міжнародні відносини є складними та постійно змінюються, з різними конфліктами інтересів між країнами і регіонами. Монополістичні, антимонопольні та високотехнологічні суперечки стають дедалі напруженішими, що робить національну безпеку дедалі важливішою [4].

Національне та глобальне управління терміново потребує постійного розвитку. Ці справи вимагають концепції нації та національної безпеки, яка адаптується до нових характеристик нової епохи, як основи.

Більше того, з точки зору нової дисциплінарної конструкції, створення та розвиток міждисциплінарних дисциплін, таких як дослідження національної, громадська безпека та безпека кіберпростору [4].

Щоб оновити набір концепцій, спочатку необхідно впорядкувати існуючі пов'язані концепції. Щоб уточнити концепцію національної безпеки, необхідно спочатку уточнити концепції нації та безпеки. Тому в цьому дослідженні буде проведено короткий огляд існуючих концепцій нації. Застосовуючи такі методи, як огляд літератури, історичний аналіз, індуктивний аналіз, логічні міркування, та на основі виявлення історичної еволюції концепцій нації, з'ясовуються недоліки цих концепцій у виразах. Потім досліджуються причини, чому глобалізація та революційні високі технології, а також проблеми, які вони створюють, виходять за рамки традиційних концепцій нації та національної безпеки [4].

Відповідно, нові концепції та моделі нації та національної безпеки пропонуються з нової перспективи диверсифікованої просторової інтеграції та системного підходу до внутрішньої і зовнішньої координації [4].

П. Циганков зазначає, що більшість представників науки про міжнародні відносини розглядають цілі як очікуваний, бажаний результат дії, що є її причиною. І. Поп'юк-Рисінська пов'язує в інтересі бажану та небажану ситуації, які виникають між суб'єктами міжнародних відносин. Тут ціль є певним еталоном того стану справ, якого прагне суб'єкт. Тобто в її інтерпретації інтерес є бажаним станом міжнародних відносин. Ці інтереси завжди спрямовані назовні, поза межі внутрішньої системи, а в практиці їхніми адресатами завжди є інші учасники міжнародних відносин. Спрямування інтересу поза межі внутрішньої системи приймається як ознака визначення його міжнародного характеру. Інтерес не може реалізуватись без інтеграції з іншими учасниками міжнародних відносин. І. Поп'юк-Рисінська зазначає, що реалізація інтересів призводить до виникнення певних зв'язків учасника міжнародних відносин із власним середовищем, із міжнародним середовищем, з іншими учасниками міжнародних відносин. Цілі будь-якого учасника міжнародних відносин пов'язані з потребою адаптувати своє внутрішнє середовище до процесів, що відбуваються в міжнародному середовищі [2].

Головне завдання зовнішньої політики будь-якої держави – це забезпечення її внутрішнього розвитку. Сила держави й сьогодні є важливим засобом забезпечення національних інтересів і досягнення зовнішньополітичних цілей. Але, реалізуючи свої власні інтереси, держави обов'язково втягуються в моральні конфлікти, оскільки здійснення інтересів і цілей засобами сили постійно входить у протиріччя з певними моральними нормами, з універсальними ідеалами [2].

М. Вебер узалежнював будь-яку діяльність людей від особливостей їхніх матеріальних або духовних інтересів. Якщо людина чи певна спільнота діють раціонально, то їхня поведінка “орієнтується тільки на засоби, які (суб'єктивно) визнаються адекватними для (суб'єктивно) однозначно зрозумілої мети”. У

цьому розумінні завдання, які ставить перед собою суб'єкт, є первинним щодо засобів, які він добирає, а саме воно будується на його інтересах та цілях [2].

У світі нація не може самовизначитись без створення власної держави. Але замало створити державу, ще потрібно постійно дбати про її безпеку через відстоювання своїх інтересів. Відстоювання національних інтересів є відповіддю на внутрішні та зовнішні виклики. Щоб це відстоювання було ефективним, потрібно визначитись із національними інтересами, цінностями, цілями та їх пріоритетністю. Отже, забезпечення національної безпеки, будучи системою цінностей та завдань зовнішньої політики держави, є причиною міжнародних відносин. Саме чітко визначені національні завдання та їх відстоювання на міжнародній арені є рушійними силами в розвитку держави і показником її сили. Сильна держава – це заможна держава. Від рівня заможності держави залежить її роль та місце на міжнародній арені та геополітичне становище. Від цього насамперед залежить рівень забезпечення національної безпеки [2].

Система забезпечення національної безпеки розглядається як створена державою система державних і недержавних інститутів, які здійснюють взаємодію між собою, відповідають встановленим критеріям та володіють необхідними науково-обґрунтованими та законодавчо закріпленими засобами і методами забезпечення інтересів особи, суспільства та держави [2].

Основною умовою ефективності реалізації завдань захисту національних інтересів від реальних і потенційних загроз є прискорене реформування структур безпеки й оборони держави. Звісно, це, як і будь-яка якісна зміна, вимагає часу, однак результат вчинення або невчинення таких дій прямо впливатиме на стан держави як такої, що може належним чином забезпечити, захист своїх інтересів. Крім того, окреме місце у системі забезпечення національної безпеки належить зовнішній розвідці, що свідчить про нагальну потребу реформування цієї структури та приведення відповідного законодавства у стан, який вимагають сучасні виклики та загрози [5].

Безпека стала однією з центральних, якщо не головною, цінністю демократичних суспільств. Якщо ще кілька років тому терміни «мир» та «безпека» змагалися за чільне місце в партійних програмах та стратегічних дискусіях, то сьогодні «безпека» є відправною точкою для всіх національних та міжнародних політичних дій – незалежно від партійно-політичних уподобань та інтересів. Цей термін давно розширився та охоплює інші політичні сфери. Зміна сприйняття політичних проблем, що виникла в результаті цього, також призвела до суттєвої зміни «культури безпеки» [8].

Безпека, безперечно, є основною індивідуальною та колективною потребою, яка задовольняється колективно. Безпека означає відсутність небезпеки та збереження психологічної та фізичної цілісності «в середовищі, що забезпечує виживання. З огляду на швидкі політичні та соціальні події сьогодення, бажання та потреба в безпеці є фундаментальним компонентом сучасних суспільств [8].

Безпека та невпевненість немислимі одне без одного та є невід'ємною частиною суспільства. Необхідно докласти зусиль для вирішення більш-менш значних «залишкових ризиків» у конструктивний, дискурсивний спосіб. Це, здається, особливо складно в політиці [8].

Через нові зовнішні вимоги та зміну політичної ситуації безпеки, дискурс відійшов від статичної вузькості 1950-х і 1960-х років і став більш усвідомленим щодо всіх видів соціальних функціональних контекстів. Діапазон використовуваних концепцій значно розширився, і таким чином визначення проблем стало більш уточненим. Тим не менш, не можна заперечувати певну статичну природу. Міст до обов'язково більш динамічного розуміння створюється шляхом зосередження уваги на підході до безпеки, на тому, як безпека, або радше небезпека, вирішується на всіх рівнях. Концептуально це розуміння відображається в «культурі безпеки», обсяг якої передбачає необхідність міждисциплінарних досліджень та подальшого розвитку [8].

1.2. Теоретичні підходи до формування безпекових стратегій (реалізм, лібералізм, конструктивізм)

Теорія міжнародних відносин дозволяє нам ставити питання про нашу історію, наше сьогодення, і навіть отримувати уявлення про наше майбутнє. Вона надає нам інструмент, який є невід'ємною частиною міжнародних відносин як академічної дисципліни. Цей уривок з книги «Основи міжнародних відносин»(МакГлінчі, 2022) розроблений з трьома цілями. По-перше, показати, коли і чому виникла кожна наступна теорія. По-друге, окреслити основні риси кожної теорії, щоб можна було б зрозуміти основи їхньої роботи та отримати уявлення про запропоновані ними ідеї. Зрештою, розглянемо деякі елементи теорій, щоб виявити їхню складність. Через її складність та різноманітність новачки часто мають труднощі у розумінні теорії міжнародних відносин. Отже, щоб розглянути галузь в цілому для початківців, необхідно спростити теорію міжнародних відносин [6].

Оскільки сама дисципліна міжнародних відносин виникла з потреби у вирішенні причин війни на початку ХХ століття, дві традиційні теорії цієї дисципліни, як лібералізм і реалізм, запропонували свої власні унікальні контрастні відповіді. Обидві теоретичні течії зазнали серйозних сумнівів у сучасну епоху, головним чином через їхню зосередженість на проблемах на системному та державному рівнях, таких як війна і мир. Наприклад, на шкоду іншим проблемам на груповому та індивідуальному рівнях. Однак, незважаючи на ці виклики, як лібералізм, так і реалізм залишаються центральними для дисципліни завдяки особливим ідеям, які вони пропонують [6].

Джон Міршаймер є одним із провідних експертів у галузі міжнародних відносин, які дивляться на світ крізь призму реалізму. Реалізм зосереджується на відсутності всеохоплюючого глобального уряду, який міг би контролювати поведінку державних та недержавних суб'єктів. Іншими словами, світ живе в стані міжнародної анархії. В результаті держави прагнуть безпеки понад інші турботи. Недовіра до інших держав означає, що вони можуть по-справжньому покладатися лише на себе для захисту своїх національних інтересів, принцип, відомий як самопомога [7].

«Історія Пелопоннеської війни» Фукидіда у V столітті до нашої ери вперше сформулював основні припущення реалізму. По-перше, держава є головним актором у міжнародній політиці. По-друге, держава є унітарним актором. По-третє, держава є раціональним актором: вона зважає витрати та вигоди, прагнучи максимізувати корисність у рішеннях, які вона приймає. По-четверте, держава зосереджується на безпеці як від зовнішніх, так і від внутрішніх. Для методологічного індивідуаліста ці припущення про те, що держави набувають характеристик суб'єктивних та діючих людських істот, здаються перебільшеними. Оскільки державу можна визначити як установу, яка користується монополією на законне застосування насильства на певній території, логічно припустити, що держави також проектуватимуть це насильство назовні в ім'я самозбереження [7].

Ганс Моргентау та Кеннет Вальц застосували реалізм до сучасної міжнародної державної системи, яка виникла після Вестфальського миру 1648 року. Моргентау стверджував, що держави борються одна з одною як за військову, так і за економічну могутність, що призводить до гострої зосередженості на відносних, а не абсолютних вигодах, порівняно з іншими державами. Особливістю цієї боротьби є за відносні вигоди є дилема безпеки - ситуація, коли одна країна реагує на збільшення можливостей іншої країни зустрічним збільшенням можливостей. Наступним є взаємне збільшення можливостей, що призводить всі сторони до стану напруженості, коли жодна зі сторін не має стимулу відступати [7].

Кеннет Вальц розробив неореалізм, також відомий як структурний реалізм, стверджуючи, що структура міжнародної системи пояснює міжнародну політику краще, ніж будь-яка притаманна та універсальна характеристика держав. Його теорія міжнародної політики теоретизує, що розподіл влади у світі визначає мир і війну. Зокрема, світ може бути однополярним, біполярним або багатополарним [7].

Тут корисно нагадати ідею теорій як карт. Реалісти та ліберали бачать подібну глобальну систему, але роблять різні висновки з того, що

бачать. Розглядаючи цю систему очима реаліста, вона, здається, розкриває територію домінування та влади. Тому реалістичний світогляд перебільшує випадки війни та конфліктів і використовує їх для відображення певної картини світу, картини постійно мінливої динаміки конкуруючих держав різної сили та впливу. По суті, все, що є на реалістичній карті, це територія та сфери впливу, розділені між державами [9].

Лібералізм виник із сукупності принципів, заснованих на ідеалізмі, який стверджував, що кращий світ можливий. Ліберали розглядають людей як природжено добрих і вірять, що мир і гармонія між народами не лише досяжні, а й бажані. Іммануїл Кант розвинув ідею наприкінці вісімнадцятого століття, яка стверджує, що спільні ліберальні цінності не повинні мати підстав для війни одна з одною. На думку Канта, чим більше ліберальних держав, тим мирнішим ставатиме світ, оскільки ліберальними державами керують їхні громадяни, а громадяни рідко схильні бажати війни. Це контрастує з правлінням королів та інших необраних правителів (яких сьогодні ми можемо назвати диктаторами або автократами), які часто мають егоїстичні бажання, що не відповідають бажанням громадян, і зазвичай швидше приймають рішення, які можуть наразити простих людей на небезпеку. Ідеї Канта знайшли відгук і продовжують розвиватися лібералами, зокрема в теорії демократичного миру, яка постулює, що демократії не воюють одна з одною – саме з причин, які окреслив Кант. Розвиваючи цю ідею далі, теорія стверджує, що чим більше демократій, тим більше миру буде в міжнародній системі [6].

Ліберали не лише базують свої аргументи на поширенні демократії. Вони також зосереджуються на двох ключових елементах взаємодії між національними державами: торгівлі та міжнародних організаціях. Для лібералів торгівля – це те, як держави та їхні народи взаємодіють у мирний час. Вони роблять це, обмінюючись товарами та послугами, часто речами, яких немає в інших держав. Це взаємодія з позитивною сумою для обох сторін, яка неминуче призводить до обміну культурою, ідеями та переміщення людей завдяки буквальним і переносним шляхам, що відкриваються між країнами. Взаємодії з

позитивною сумою також важливі для лібералів у загальному сенсі, оскільки вони доводять, що взаємодія між народами та державами може приносити користь обом сторонам, а не лише одній. Поки кожна сторона певною мірою виграє (у випадку торгівлі це держави-учасники), то результат є чистим позитивним для всіх. Кожен щось виграє. Це може бути так, що одна сторона отримує фінансову вигоду від продажу чаю, а інша сторона отримує нефінансову вигоду, додаючи чай до своєї культури, оскільки чайне листя погано росте в їхньому кліматі чи географії. У цьому сенсі торгівля збагачує всіх, хто контактує з нею, прямо чи опосередковано. Ця взаємодія з позитивною сумою не обов'язково має бути однаковою для обох сторін, якщо кожна сторона щось виграє. Для лібералів торгівля, будучи позитивною сумою, відкриває комунікаційні канали та демонструє переваги мирної взаємодії між культурами, що пропонує ще один спосіб уникнути війни, оскільки, якщо війна відбудеться, то торгівля між ворогуючими сторонами припиняється, та переваги втрачаються [6].

Другий елемент взаємодії між державами, міжнародні організації, є набагато новішим явищем. Різні культури, як було показано, торгували з тих пір, як історичні записи почали вести тисячі років тому. Однак ми стали свідками того, як міжнародні організації стали постійним структурним компонентом глобальної системи лише у XX столітті, головним чином із створенням Організації Об'єднаних Націй у жовтні 1945 року, хоча були помітні та здебільшого невдалі попередні спроби використовувати організації для встановлення порядку в більш обмеженому масштабі. Для лібералів міжнародні організації є другим елементом, який підкреслює їхню теорію. Просто маючи постійний «великий стіл», за яким можна взаємодіяти та вести дипломатію – а в сучасну епоху існує багато таких столів на регіональному та глобальному рівнях – держави можуть знаходити способи вирішення спорів [9].

Ліберальні держави більш схильні до співпраці, що ставить під сумнів реалістичне припущення про те, що держави переважно конфліктують одна з одною. Через торгівлю, договори, норми, дипломатію та міжнародні інституції

держави наголошують на мирних угодах, а не на проекції сили з нульовою сумою. Хоча ця теорія лібералізму в міжнародних відносинах походить від мислителів епохи Просвітництва, вона не є прескриптивною ідеологією, як класичний лібералізм. Теорії лібералізму в міжнародних відносинах намагаються сформулювати узагальнену модель того, як держави функціонують у міжнародній системі. Відповідно, реалізм в міжнародних відносинах розглядає держави, як раціональних індивідів, які співпрацюють і здійснюють операції для взаємної вигоди [10].

Взаємні вигоди можуть виникнути, коли держави створюють інституції для забезпечення дотримання правил, що регулюють поведінку, дозволяють державам спілкуватися та лідирувати у вирішенні суперечок. Угоди про колективну безпеку забезпечують гарантії безпеки державам-членам, якщо одна з них зазнає агресії з боку зовнішнього актора. Ця колективна оборона забезпечує початковий стримуючий фактор для потенційних агресорів. Так само ліберали не ігнорують безпеку як проблему. Вони розглядають співпрацю як помітний спосіб, за допомогою якого держави справляються з міжнародною анархією [10].

Сучасним варіантом лібералізму є сучасний неоліберальний інституціоналізм, який стверджує, що держави співпрацюють здебільшого через те, що Роберт Кеохан та Джозеф Най назвали складною взаємозалежністю. Держави взаємодіють через численні канали, окрім формальної дипломатії, та мають низку питань, за якими можна досягти згоди. Військова сила таким чином просувається дедалі нижче за шкалою переваг держав, чим більше вони взаємодіють та залежать одна від одної. Повторна взаємодія між державами допомагає їм знаходити спільні інтереси та зменшує їхній стимул використовувати слабкості одна одної за допомогою військової сили. Міжнародні урядові організації сприяють цій взаємодії для отримання взаємної вигоди [11].

Третя менш уніфікована теорія міжнародних відносин, яка називається конструктивізмом, зосереджується на нормах та ідентичностях для пояснення

глобальної політики. Держави виводять свої ідентичності з окремих осіб, культур та норм, і тому розглядають міжнародну анархію, як таку, що кожна держава інтерпретує її по-різному. Отже, держави з протилежними ідентичностями можуть мати різні інтереси в міжнародній політиці [11].

Все більше вчених почали відкидати традиційні теорії через свою одержимість державою. Роблячи це, вони відкрили золоту середину між реалізмом та лібералізмом, з одного боку, та між традиційними теоріями та низкою критичних теорій. Мислення англійської школи часто розглядається як перша спроба встановити золоту середину в теорії міжнародних відносин, хоча в цьому випадку золоту середину між ліберальними та реалістичними теоріями. Англійська школа передбачає ідею суспільства держав, що існує на міжнародному рівні. Хедлі Булл, одна з ключових фігур англійської школи, погоджувався з традиційними теоріями про те, що глобальна система є анархічною. Однак він наполягав, що це не означає відсутність норм (очікуваної поведінки), таким чином стверджуючи про суспільний аспект міжнародної політики. У цьому сенсі держави утворюють «анархічне суспільство» (Булл, 1977), де існує певний тип порядку, заснований на спільних нормах та поведінці. Англійська школа корисна для того, щоб допомогти викрити загальне непорозуміння, яке часто виникає серед студентів, що анархія означає хаос. Робота Булла та інших вчених англійської школи звертає увагу на те, що міжнародна анархія має свій унікальний тип порядку. Зрештою, світ не перебуває в стані вічного хаосу, незважаючи на свій стан анархії. Не буде несправедливо називати це ліберальним реалізмом, оскільки він по суті постулює (у своїй базовій формі), що глобальний порядок – яким би анархічним він не був – не такий песимістичний, як стверджують реалісти, але й не такий оптимістичний, як стверджують ліберали. Теоретики англійської школи продовжують розвивати свої аргументи поза цими спостереженнями, але для наших цілей центральною важливістю було те, що це показало, що теоретичний розвиток поза реалізмом та лібералізмом був і бажаним, і можливим [12].

Конструктивізм – це ще одна теорія, яку можна розглядати як золоту середину, але цього разу між традиційними теоріями та критичними теоріями, які ми розглянемо в наступному розділі. Вона також має деякі родинні зв'язки з англійською школою. Але вона йде далі та пропонує нові інструменти та розуміння в нашому теоретичному інструментарії. Конструктивісти підкреслюють важливість цінностей та спільних інтересів між людьми, які взаємодіють на світовій арені, а також соціальних норм, які їх об'єднують. Крім того, конструктивісти зацікавлені в підкресленні активності окремих осіб, що, іншими словами, стосується здатності людей та впроваджувати зміни [12].

Александр Вендт стверджував, що анархія - це те, що з нею роблять держави, висловлюючи поширену постмодерністську критику реальності як соціально сконструйованої. Держави розглядають світ з точки зору переконань, ідентичностей та соціальних норм своїх еліт. У той час як реалісти вказуватимуть на те, що держави орієнтовані переважно на безпеку, конструктивісти заперечуватимуть, що безпека, та й національні інтереси, власне, не мають єдиного об'єктивного значення, яке можна застосувати до всіх держав. Крім того, те, що вважається ідентичністю чи нормою, з часом еволюціонує, роблячи загальні припущення щодо поведінки держави інертними [13].

Сила ідей важлива для конструктивістів. Поширення ідей, культури та мови через інтернаціоналізацію, соціалізацію або гібридність стають методами формування ідентичностей. Конструктивізм не пропонує загальної теорії про держави, як це намагаються зробити реалізм та лібералізм, і його часто вважають радше критичною теорією, як марксизм чи фемінізм. Його цінність у інтерпретації міжнародної політики полягає в тому, що він рекомендує аналітикам вивчати окремі культури, історії, цінності та норми, які кожна країна приносить на міжнародну арену [13].

1.3. Європейські концепції безпеки та їхній вплив на політику ФРН

Глобалізація є одним із ключових чинників прискорення європейської інтеграції. У сучасному світі проблеми виживання та розвитку неможливо вирішити без міжнародної кооперації й спеціалізації, що виходять за межі національних держав. Маастрихтський процес, який розпочався після розпаду біполярного світу, символізує початок активної глобалізації. Формування Об'єднаної Європи включає розширення за рахунок східноєвропейських країн, економічну та політичну консолідацію через введення єдиної валюти, розвиток конфедеративних засад управління, просування Європейської конституції та спільної політики безпеки й оборони. Ці процеси є відповіддю європейських держав на виклики глобалізації [14].

Європейський Союз (ЄС) об'єднує розвинуті демократії Західної Європи та приваблює держави Східної і Південно-Східної Європи, які прагнуть інтеграції до європейського економічного простору. Як зазначає Х.Х. Нольте, головним рушієм розширення ЄС є ідеологічна прихильність європейців до цієї концепції, за умови мінімальних витрат і відсутності авторитарних держав серед нових членів [14].

Незважаючи на інтеграційні процеси, ЄС не є федерацією чи конфедерацією. Це міжнародна система інтегрованого типу, яка зберігає суверенітет держав-членів і має розвинений механізм регулювання внутрішніх та зовнішніх процесів, особливо в сфері безпеки й оборони. Ключовим завданням є визначення меж ЄС та різношвидкісної інтеграції, що визначає демократичний та безпековий розвиток континенту [14].

ЄС, разом із США та Японією, є центром глобалізаційних процесів. Його економічна і політична консолідація розглядається як передумова впливу на світову економіку та політику. ЄС формує спільні наддержавні структури, власну валюту, узгоджену зовнішню політику та політику безпеки й оборони, що поступово надає йому ознак державності [15].

Європейська безпекова доктрина сформувалася під впливом внутрішніх потреб ЄС та зовнішніх факторів, таких як терористичні акти 11 вересня 2001 р. у США та 11 березня 2004 р. у Мадриді. Міжнародний тероризм визнається

ключовою загрозою, що спонукало ЄС розробити власну стратегію безпеки. Європейський підхід до безпеки відрізняється від традиційного військового — він охоплює політичні, соціально-економічні, культурні та екологічні аспекти, формуючи концепцію «цивільної потуги» [15].

Європейська стратегія безпеки була офіційно прийнята у грудні 2003 р. на саміті ЄС у Брюсселі. Документ визначає основні загрози безпеці ЄС та засади реагування на них, включаючи тероризм, регіональні конфлікти, поширення зброї масового знищення і організовану злочинність [16].

Ідея спільної європейської політики безпеки і оборони (СЄПБО) почала формуватися після завершення холодної війни. Перші кроки були зроблені у рамках Західноєвропейського союзу (ЗЄС), паралельно з НАТО, проте роль ЄС у військовій політиці була обмеженою. Новий імпульс інтеграції у сфері безпеки надав Маастрихтський процес, що підкреслив необхідність автономної європейської політики оборони [16].

У 1996–1999 рр. відбулися ключові заходи щодо СЄПБО: Берлінське засідання міністрів закордонних справ НАТО (1996), Амстердамський договір (1997), зустрічі у Відні та Римі (1998), французько-британський саміт у Сен-Мало (1998), Вашингтонський саміт НАТО (1999) та Кельнський саміт ЄС (1999). Було закладено принципи автономності дій ЄС у кризових ситуаціях, визначено структури для військових операцій і регулювання «Петерсбурзьких завдань» [16].

На Гельсінському саміті 1999 р. передбачено готовність ЄС розгорнути військові підрозділи чисельністю до 50–60 тис. осіб і розбудовувати співробітництво з НАТО, включаючи інституційні механізми для оцінки й прийняття рішень у сфері безпеки та оборони [16].

Створення СЄПБО не суперечить євроатлантичній інтеграції — ЄС доповнює НАТО, а не замінює його. Європейський оборонний потенціал поки що недостатній для повної автономії, зокрема через дефіцит сучасних технологій у сферах розвідки, супутникового спостереження, комунікацій і

військово-транспортної авіації. Єврокорпус і EuroFOR передбачають співпрацю з державами поза ЄС (Росія, Україна, Канада) і взаємодію з НАТО [16].

Невдоволення Європи під час операції НАТО в Югославії підтвердило потребу у самостійних європейських військово-політичних структурах. Проте на практиці ССПБО поки залежить від НАТО, особливо у сфері стратегічного перекидання сил та супутникового забезпечення [16].

ЄС активно працює над координацією антитерористичних дій, обміном розвідувальною інформацією та інтеграцією правоохоронних структур. Процеси зняття кордонів і введення єдиної валюти сприяють більш ефективній взаємодії між державами-членами. Водночас спроби створення альтернативних моделей безпеки, таких як Рада Безпеки Європи або Європейська ідентичність у сфері безпеки (ESDI), поки не дали суттєвих результатів [17].

З 1949 року європейське співробітництво було постійною складовою політики Західної Німеччини. Забезпечення миру та зміцнення економічного розвитку були центральними у зобов'язаннях перед Європою з самого початку. Як співзасновник Європейського об'єднання вугілля та сталі (ЄОВС) у 1951 році та Європейського економічного співтовариства (ЄЕС), заснованого у 1957 році, Федеративна Республіка Німеччина брала участь у процесі європейської інтеграції з самого початку [25].

Німеччина була залучена з самого початку: у 1951 році Федеративна Республіка Німеччина разом з Францією, Бельгією, Італією, Люксембургом та Нідерландами підписала договір про створення Європейського об'єднання вугілля і сталі (ЄОВС). Цей договір зараз вважається віхою європейської інтеграції та символом повернення до миру в Європі після Другої світової війни [26].

В результаті європейської співпраці були створені спільні інституції: Європейська комісія, Європейський суд та Європейський парламент, який був заснований у 1952 році як «Спільна асамблея» в рамках ЄОВС і з 1979 року обирається безпосередньо громадянами Європейського Співтовариства. Разом держави-учасниці створили єдиний ринок і спільну валюту, а також розробили

основні принципи спільної зовнішньої та безпекової політики. Рішення, прийняті на європейському рівні, мають дедалі більший вплив на законодавство та умови життя в державах-членах [25].

Відтоді Німеччина була і залишається визначальною частиною європейського проекту, від створення Європейського економічного співтовариства через Римські договори (1957) до підписання Договору про Європейський Союз (1992) [26].

Історія європейської інтеграції завжди була також історією регіонально обмеженого процесу упорядкування політики безпеки; процесу упорядкування, який у рамках європейських інституцій протягом понад трьох десятиліть обходився без військових та оборонних аспектів політики безпеки. У цьому сенсі ЄС слід розуміти як підсистему міжнародної системи, як єдину справді функціонуючу регіональну безпекову угоду відповідно до Розділу VIII Статуту Організації Об'єднаних Націй. Рішуче керуючись фундаментальною трансформацією міжнародної системи, фокус політики безпеки ЄС постійно розширювався. Безпека через інтеграцію була провідним принципом в епоху холодної війни, тоді як у 1990-х роках, не ставлячи під сумнів свої фундаментальні принципи та не адаптуючи фундаментально свої інструменти політики безпеки, ЄС проводив політику проєкції безпеки, обмежену своїм сусідством шляхом стабілізації та асоціації. Невдачі Балканських війн наприкінці 1990-х років породили амбіції, підтримані комплексним цивільним та військовим арсеналом інструментів зовнішньої та безпекової політики, діяти як міжурядово організована «наддержава». Виконувати завдання управління за межами європейського континенту, тобто перетворити політичний, економічний та військовий потенціал держав-членів на глобальний політичний вплив на всіх напрямках та докорінно змінити часом ізольований, якщо не ізоляціоністський, стратегічний характер ЄС. Сьогодні три дуже різні підходи до політики безпеки продовжують співіснувати або базуватися один на одному. Менталітет, інституції та політика ЄС у сфері політики безпеки формуються

європейською історією, найглибші безодні якої послужили моделлю для коліски процесу європейської інтеграції [23].

Після провалу Європейського оборонного співтовариства у Французьких Національних зборах у серпні 1954 року, Європа, що реорганізувалася, спиралася на внутрішній підхід до безпеки. Цей підхід, створений за зразком переможеної Німеччини, наголошував на принципі взаємної інтеграції та добровільної самоінтеграції через переплетення національних економік, до такої міри, що використання сили для вирішення політичних та економічних суперечок стало практично немислимим. Під американською парасолькою безпеки Західна Європа змогла процвітати, надаючи сутності трансатлантичній спільноті шляхом реконструкції демократичних суспільств та поглиблення внутрішньої інтеграції, і таким чином розвиваючись у серйозну цивільну державу на світовій арені. Для своїх європейських союзників Америка гарантувала «псевдопацифістське стримування, яке було корисним для європейської душі, пораненої двома світовими війнами». Реалізація цілей, викладених у договорі – тісний союз європейських народів, економічний та соціальний прогрес держав, постійне покращення умов життя та праці – сприяла втіленню центральної проблеми покоління засновників у реальність у європейському революційному 1989 році: збереження миру та свободи на європейському континенті [23].

Хоча принцип безпеки через інтеграцію, у певному сенсі, передбачав відмову від гарантій внутрішньої політики безпеки, зона миру, стабільності, права та процвітання, що утворилася в результаті, мала величезну привабливість для сусідів. Для ЄС це стало викликом після трьох раундів розширення під час холодної війни та продовження у 1995 році питання про те, як підтримувати солідарність всередині Союзу та зміцнювати безпеку, одночасно діючи у світі. Політика безпеки була зосереджена, головним чином, на безпосередньому сусідстві на сході [23].

Німеччина займає особливе становище в Європейському Союзі. Географічно вона розташована в центрі міста. Крім того, вона має найбільше

населення. Відповідно, вона має найбільшу кількість членів Європейського парламенту та часто становить найбільшу групу в політичних групах. Маючи подвійну більшість у Раді, вона може використовувати свою велику кількість населення. І, звичайно, попри деякі труднощі, вона також є домінуючою економічною державою. Природно, така країна привертає значну увагу [24].

Концепцію самозобов'язань можна використовувати як керівний принцип для європейської політики Німеччини; тобто, добровільна, остаточна відмова від національних компетенцій на користь європейських рішень вважалася бажаною Німеччиною. Повернення та інтеграція Західної Німеччини до західної спільноти держав вже розпочалися з 1949 року, за часів канцлерства. Найвищий пріоритет. Після розв'язання насильства Другої світової війни метою було повернути морально дискредитовану країну за стіл європейських переговорів. Цей курс майже не змінився з того часу. Возз'єднання у 1990 році відбулося на тлі подальшої інтеграції Німеччини до інтегрована. Новий суверенітет возз'єднаної Німеччини зустрів значні застереження в Європі. Це особливо стосувалося країн, які сильно постраждали під час Другої світової війни. Стриманість та обережна політика Німеччини заслужили країні велику довіру. В результаті тон її партнерів щодо Німеччини змінився від страху до вимог, щоб країна взяла на себе більше відповідальності та позиції, що відповідає її розміру. Однак вона все ще боїться бути сприйнятою як країна, яка прагне гегемонії в Європі [24].

У зовнішній політиці Німеччина особливо активна щодо Східної Європи. Наприклад, Німеччина разом з Францією вела переговори щодо залучення до спроби врегулювання конфлікту на сході України. У ЄС він набирає обертів з моменту Росія запровадила санкції, які кілька разів посилювалися з моменту розширення російських атак на Україну в лютому 2022 року, частково через тиск з боку Німеччини. Історія країни пояснює, чому Німеччина схильна уникати військових конфронтацій. Німеччина розглядає себе як цивільну державу, яка прагне відстоювати свої інтереси, а також загальноєвропейські інтереси, насамперед дипломатичними чи економічними засобами. Військове

втручання вважається крайнім заходом у конфліктах, які неможливо вирішити іншим чином. Німеччина бере участь у численних військових операціях Європейського Союзу в Південно-Східній Європі та Африці. Німеччина готова тісно співпрацювати зі своїми партнерами у військовій сфері, особливо враховуючи її порівняно великий військовий потенціал. Однак уряд Німеччини надає пріоритет зміцненню спільних військових можливостей та покращенню співпраці, а не створенню європейської армії [24].

Інтереси Німеччини особливо очевидні в економічній сфері. Федеральний уряд вагався під час запровадження євро. Загальна думка полягала в тому, що спочатку слід досягти більшої конвергенції економічних систем держав-членів, на основі якої слід будувати спільну валюту. Коли стало зрозуміло, що Німеччина не зможе перемогти з цією позицією, вона наполягала на заходах для захисту євро. До них належать незалежність, а також численні спроби регулювати фіскальну політику держав-членів за допомогою пактів стабільності. Вона виступала за найнижчий можливий державний борг та сувору бюджетну дисципліну. Спільні запозичення та відповідальність були відхилені. Крім того, Німеччина неодноразово закликала до обмеження бюджету ЄС та прагнула ширшого розподілу його фінансування. Однак і донині Німеччина залишається найбільшим чистим донором до Союзу [24].

Федеративна Республіка Німеччина отримала особливу користь від процесу європейської інтеграції: вона значною мірою забезпечила країні статус рівноправного партнера в міжнародній політиці після війни. Зростання експорту та – особливо після возз'єднання – пряма допомога з європейських структурних фондів зміцнили німецьку економіку [25].

З моменту свого початку процес європейської інтеграції викликав суспільні дебати. Навіть сьогодні структура Європейського Союзу (ЄС) є предметом постійних дискусій. Кризи та наслідки глобалізації вимагають коригування та змін. Подальший розвиток ЄС як економічної, соціальної та політичної спільноти залишається постійним завданням у 21 столітті [25].

Як найбільша економіка Центральної Європи, Німеччина отримує особливі переваги від європейської інтеграції. Німецькі компанії експортують свою продукцію переважно на єдиний європейський ринок. Отримане в результаті зростання добробуту значно перевищує їхній внесок до бюджету Європейського союзу [26].

РОЗДІЛ II

ЕВОЛЮЦІЯ БЕЗПЕКОВОЇ ПОЛІТИКИ ФЕДЕРАТИВНОЇ РЕСПУБЛІКИ НІМЕЧЧИНИ

2.1. Формування безпекової політики ФРН у післявоєнний період

Капітуляції у Верховному штабі Союзних експедиційних сил у Реймсі 7 травня 1945 року було недостатньо: радянський диктатор Йосип Сталін наполягав на тому, щоб Вермахт повторив свою беззастережну капітуляцію у штаб-квартирі Червоної Армії в Берліні-Карлсхорсті. Тому представники «Третього рейху» вдруге підписали свою повну поразку в ніч на 9 травня 1945 року [17].

Війна на знищення та ідеологічні переслідування, що розпочалися в ім'я Німеччини, принесли величезні страждання, особливо Центральній та Східній Європі та Радянському Союзу. Вісімдесят років тому нацистське панування терору було покладено край силою, а не дипломатичними поступками чи економічними санкціями. Друга світова війна зробила Радянський Союз наддержавою. Виключна сфера впливу Сталіна простягалася аж до річки Ельба. Німеччина була спустошена, безсила та розділена на окупаційні зони. І все ж перед протагоністами відроджених політичних партій невдовзі постало питання, як поводитися з СРСР та державами Центральної та Східної Європи в майбутньому [17].

Перша переорієнтація німецької *Ostpolitik* (східної політики) відбулася із заснуванням Федеративної Республіки Німеччина у 1949 році. Нові лінії розлому холодної війни вже почали проявлятися. Конрад Аденауер опирався спокусам нейтралістського курсу. Він знав, наскільки реальним був «привид німецького балансування, політики Рапалло для західних держав» [18].

Аденауер не хитався і не вагався. І він не хотів бути беззахисним. Переозброєння Німеччини, проведене попри масований опір, вступ до НАТО та активна участь у європейських інтеграційних проектах закріпили Боннську

республіку на Заході та закріпили новий курс Ostpolitik: сила перед зближенням. Безпека в Європі задумувалася та здійснювалася проти Радянського Союзу, а не разом з ним. Незважаючи на встановлення дипломатичних відносин з СРСР та повернення останніх німецьких військовополонених з Радянського Союзу у 1955 році, уряд у Бонні ухилявся від подальшого руху у західнонімецько-радянських відносинах, головним чином з причин, пов'язаних з німецькою політикою [18].

Лише за Людвіга Ерхарда з'явилися обмежені ініціативи щодо східноєвропейської політики. Доктрина Гальштейна була послаблена, і з так званою мирною нотою від 25 березня 1966 року державам Варшавського договору було простягнуто руку співпраці. Безпека мала бути досягнута завдяки їхній співпраці. Однак пропозиція переговорів була лише напівреволюційною. Повного перегрупування не відбулося [18].

Соціал-ліберальна коаліція під керівництвом Віллі Брандта обрала більш фундаментальний підхід. Під гаслом «Зміни через зближення» «Нова східна політика» Брандта проводила активну політику розрядки, постійного зближення та постійної інтеграції, що в контексті загальної розрядки в Європі мало на меті подальше зниження напруженості, а також досягнення прогресу в німецькій політиці. Ця мета була пріоритетною; проте Брандт жодним чином не відмовлявся від оборонної безпеки Федеративної Республіки в рамках НАТО. Він також не нехтував європейською інтеграцією. Він не вдавався до балансування чи обрав особливий шлях à la Rapallo, хоча західні союзники з підозрою спостерігали за «Новою східною політикою» та особливо за її так званим архітектором Егоном Баром. Адже Бар, на відміну від Брандта, здавався готовим до далекосяжної реорганізації всієї європейської архітектури безпеки, в якій оборонні альянси не були б доповнені системою колективної безпеки, а можливо, навіть замінені [19].

Перш ніж розпочалося переозброєння, нацистський режим мав покласти край, а Вермахт мав повністю капітулювати у травні 1945 року. Ці обставини мали значні наслідки для переозброєння та пізнішого Бундесверу (Федеральних

збройних сил). Визначення основних цілей політики союзників після війни ґрунтувалося на історичному досвіді – уроку, винесеному з історії. З точки зору союзників, однією з причин європейських воєн минулого століття був прусько-німецький мілітаризм [19].

Чотири головні союзні держави війни — США, Радянський Союз, Велика Британія та Франція — нарешті домовилися на Потсдамській конференції в серпні 1945 року не допустити, щоб Німеччина становила «загрозу світовому миру» в майбутньому, та ліквідувати «нацизм і мілітаризм у всіх його формах». Це означало демілітаризацію та контроль над німецькою політикою. У Німеччині було встановлено режим чотирьох держав, який мав гарантувати відповідальність за дотримання цих цілей [19].

Незважаючи на поступове розходження на західну та східну сфери впливу та відповідне заснування двох німецьких держав у 1949 році, ця спільна відповідальність союзників залишалася чинною до 1990 року. Під цією союзницькою парасолькою старий політичний та ідеологічний конфлікт між Сходом і Заходом знову виник, що дало окупаційним державам у їхніх відповідних зонах можливість створити як Федеративну Республіку Німеччина, так і Німецьку Демократичну Республіку [20].

Напруженість холодної війни та спалах Корейської війни влітку 1950 року створили умови для переозброєння Заходу. Відповідно до уроків історії, західні союзники задумали його як систему «подвійного стримування» (Рольф Штайнінгер): захист від комунізму та безпека від Німеччини. Ця система формує політичні та історичні рамки, в яких переозброєння стало можливим, незважаючи на поширені застереження в Європі [20].

Безпека проти Німеччини вимагала стримування та контролю над німецькими військовими. З цією метою було створено спеціальну структуру НАТО, до якої були повністю інтегровані всі німецькі війська. Протягом десятиліть жоден німецький офіцер не мав незалежної оперативної влади над своїми солдатами. Німецька політика безпеки та Бундесвер підпадали під дію «зарезервованих прав» трьох західних союзників, створених у 1955 році [21].

Крім того, завдяки цьому було досягнуто надзвичайно високого рівня прозорості щодо Збройних сил Німеччини та всіх військових можливостей у Федеративній Республіці. Його було виготовлено. Він мав широкі повноваження контролювати дотримання правил у збройовій промисловості, а також усі арсенали зброї, казарми, склади та обладнання самого Бундесверу. Німецькі збройні сили були перевірені сотнями виїзних перевірок. Переозброєння було політичним актом Боннської республіки, яка прагнула суверенітету, що водночас підкреслювало межі її можливостей діяти [21].

Переозброєння було немислимим без німецьких ініціатив. З самого початку Аденауер був ключовим політичним промоутером військової політики. Його мислення формувалося ідеалом класичної національної держави з військовими як символом та інструментом суверенної влади, що, на його думку, було реалізовано в Німецькій імперії за часів канцлера Бісмарка. Сліди такої діяльності були помітні вже невдовзі після закінчення війни; з 1947 року колишні генерали Вермахту надавали йому дослідження про «безпеку Західної Європи»; меморандум від червня 1948 року закликав до створення німецьких «бронетанкових військ (...) замість окупаційних військ» (Ганс Шпайдель) під командуванням США. У цьому вже помітні елементи пізнішого переозброєння: політичні зв'язки із Західною Європою та інтеграція німецьких військ у західні альянси [21].

Відразу після заснування Федеративної Республіки Німеччина у вересні 1949 року канцлер розпочав свої ініціативи щодо переозброєння. Він обережно та обдуманно готував свою концепцію публічно; проте вирішальним фактором стали закулісні переговори з представниками окупаційних держав, Верховними комісарами, на чолі яких Аденауер бачив американського Верховного комісара Джона Макклоя. Вирішальні зобов'язання були узгоджені саме з ним. Канцлер досяг приголомшливого успіху на початку вересня 1950 року, направивши офіційні ноти до Конференції міністрів закордонних справ західних держав у Нью-Йорку. У цих нотатках канцлер представив два стовпи своєї політики: «Досягнення суверенітету» лише «внаслідок переозброєння» (Конрад

Аденауер). Таким чином, переозброєння Федеративної Республіки було центральним елементом політики Німеччини щодо західної інтеграції [22].

Конфіденційність у політичних стосунках була передумовою успіху цієї концепції. З початку 1950 року повноваження щодо переговорів із союзниками були зосереджені в Петерберзі поблизу Бонна в руках колишнього генерала Герхарда Детлефа графа фон Шверіна; він очолював військовий департамент у канцелярії канцлера, замаскований під «Центральне управління внутрішньої безпеки». Звідси, в ході суворо секретних, інтенсивних обговорень, головним чином з американським генералом Джорджем Гейсом, були узгоджені умови переозброєння [22].

Цей «Гіммеродський меморандум» можна вважати справжнім народженням Бундесверу (Федеральних збройних сил Німеччини). Він був неоднозначним за формулюванням: написаний у дусі саморозуміння Вермахту, він також містив зародки військової реформи. Вольф граф фон Баудіссін сформулював кілька ключових принципів військової реформи, заснованих на цінностях Основного Закону (Конституції Німеччини), тим самим встановивши орієнтацію, яку пізніше буде описано як «громадянин у формі» та концепція «Внутрішнього лідерства», всупереч опору панівного загального дискурсу. Це означало: визнання верховенства демократії та плюралізму, а також відсутність формування військових сил за принципом «держава в державі», як це було за часів Веймарської республіки. Такий тип переозброєння створив напруженість у збройних силах. Виникли два «фронти»: традиціоналісти проти реформаторів – тягар, який триватиме десятиліттями [22].

Проблема стала очевидною, коли в 1955 році офіцерам-традиціоналістам вдалося передати реалізацію «Внутрішнього лідерства» до компетенції Генерального інспектора. Оскільки йому не було надано жодних повноважень видавати директиви інспекторам окремих видів збройних сил, він не міг «командувати» концепцією реформи; і таким чином розпочався розрізнений процес побудови Бундесверу за зразком Вермахту, його доктрин та традиційного мислення військових, ізольованих від суспільства. Скандали та

справи 1960-х років знаходять своє пояснення в цьому. З політикою реформ міністра оборони Гельмута Шмідта після 1969 року, яка включала не лише комплексну реформу освіти, але й плюралістичне відкриття армії, Бундесвер помітно дистанціювався від свого минулого Вермахту, поки остаточно не розірвав ці лінії традицій у 1982 році «Декретом про традиції» [22].

Переозброєння викликало сильні емоції. Термін «ремлітаризація» став поширеним. Запеклі протести відбувалися переважно між 1949 і 1955 роками; у період до 1965 року фокус громадських дебатів змістився переважно на ядерне озброєння [23].

Видатні діячі були відомі своїм публічним виступом проти переозброєння Німеччини. На політичному фронті до них належали Мартін Німеллер, Карл Кайзер та Густав Гайнеманн, а також лауреат Нобелівської премії Альберт Швейцер, католицький священник Францискус М. Штратманн та філософ Карл Ясперс. Застереження 1957 року, зроблене 18 німецькими вченими, включаючи лауреатів Нобелівської премії Отто Ган та Вернера Гейзенберга, а також Карла Фрідріха фон Вайцзеккера, проти оснащення Бундесверу ядерною зброєю (Геттінгенський маніфест), викликало сенсацію. Усі вони прагнули мирного європейського рішення, включаючи об'єднання Німеччини; їх об'єднували ідеали участі та пацифізму, а також невід'ємна людська гідність [23].

З початку літа 1950 року заклики до миру різних соціальних груп отримали широкий резонанс. Протести протестантських синодів та церковних молодіжних організацій проти переозброєння та призову на військову службу ставали все гучнішими. До руху також приєдналися профспілки, особливо на місцевому рівні. Потім, натхненні Великодніми маршами в Англії, відбулися перші масові демонстрації руху за мир. Антивійськові протести отримали значну увагу ЗМІ [23].

Аденауер організував масштабну контрполітику, намагаючись очорнити окремих осіб та протестувальників за допомогою жорстких кампаній, демонізуючи їх як спільників Москви. Наприклад, Аденауер розглядав протестантську церкву як «варіант комуністичного західного проникнення».

Холодна війна домінувала з ідеологічно зумовленими сценаріями загроз та образом більшовизму як ворога. Старі страхи служили проєкційним екраном: зовнішній ворог одночасно діяв як «п'ята колона» всередині. Хоча політика переозброєння Аденауера зрештою була успішною, вона призвела до значної внутрішньої напруженості. Її неможливо було досягти без виникнення страху та обмежень свободи [28].

Переозброєння являє собою складний розділ в історії Федеративної Республіки Німеччина. Зрештою, воно включало як відновлення зв'язку з минулим до 1945 року, так і одночасне прокладання нового шляху до демократичних і ліберальних цінностей. Створення збройних сил у такій формі не було позбавленим ризику, оскільки в 1955 чи 1960 роках неможливо було передбачити, що рішуча політика реформ буде фактично впроваджена після 1969 року. Без цих реформ нинішній профіль Бундесверу та Федеративної Республіки Німеччина був би немислимим [28].

2.2. Трансформація безпекової політики після об'єднання Німеччини (1990–2000-ті роки)

3 жовтня 1990 року, після сорока років розділення, Німеччина знову стала єдиною державою. Менш ніж через рік після падіння Берлінської стіни, 9 листопада 1989 року, території Німецької Демократичної Республіки (НДР) стали частиною Федеративної Республіки Німеччина (ФРН) згідно зі статтею 23 її Основного Закону [29].

Протягом перших трьох тижнів після падіння Берлінського муру в німецькому суспільстві активно обговорювалися можливі сценарії подальшого розвитку подій. У цей період відкривається своєрідне "вікно можливостей", у межах якого висуваються різні ідеї — від збереження соціалістичної моделі в оновленому вигляді до створення конфедеративного об'єднання двох німецьких держав. Федеральний канцлер Гельмут Коль, усвідомлюючи значення моменту, прагне взяти ініціативу у власні руки. 28 листопада він

презентує у Бундестазі програму під назвою «План з десяти пунктів», що мала на меті визначити політичні орієнтири щодо майбутнього об'єднання. Представлення цього документа викликало значний міжнародний резонанс. Міністр закордонних справ Франції Ролан Дюма тоді висловив занепокоєння з приводу «зростаючої самовпевненості німців». Реакція була зумовлена тим, що ініціатива ФРН була оприлюднена без попередніх консультацій із союзниками. Сам документ фактично становив дорожню карту до політичної єдності Німеччини, хоча передбачав поступовість цього процесу — в межах п'ятидесяти років. На початковому етапі передбачалося створення конфедерації як проміжної форми інтеграції [29].

Протести у Східній Німеччині не вщухають. Під посиленням суспільного тиску — так званого «голосування ногами» — керівні органи СЄПН, включно з Політбюро та Центральним комітетом, змушені колективно подати у відставку. Серед них — і Егон Кренц, який намагався зберегти НДР через часткові політичні поступки та діалог із громадянськими рухами. Однак ці спроби вже не могли зупинити процеси, що розгорталися: суспільні вимоги виходили далеко за межі простого скасування конституційної норми про провідну роль СЄПН [30].

На тлі цих подій виступ федерального канцлера Гельмута Коля біля руїн дрезденської Фрауенкірхе стає знаковим моментом у політичному розвитку ситуації. Для багатьох громадян НДР ця подія символізувала початок реального шляху до національної єдності. Вона особливо резонувала серед тих, хто вже не розглядав можливість реформування НДР як самостійної держави, а відкрито підтримував курс на возз'єднання з Федеративною Республікою Німеччина [30].

Представлений 28 листопада 1989 року десятипунктний план возз'єднання двох німецьких держав канцлера Гельмута Коля розмістив возз'єднання в рамках європейської інтеграції (пункти 6 та 7). З перших переговорів у 1990 році між канцлером Коєм та його міністром Гансом-Дітріхом Геншером з союзниками у форматі 2+4 вибір прив'язки до Заходу був

чітким: не було жодного питання про Міттельвег чи Німеччину як центральну/середню державу в Європі, між Сходом і Заходом, між ЄЕС та РЕВ, НАТО та Варшавським договором: воз'єднана Німеччина залишалася рішуче прив'язаною до Заходу, і це була одна з головних поступок, отриманих західнонімецькою дипломатією від Радянського Союзу, що згасав. Московський договір від 12 вересня 1990 року, або Договір 2+4, закріплює цей вибір і остаточно закриває німецьке питання, фіксуючи східний кордон Німеччини [30].

З 1990 року кардинальні напрямки німецької зовнішньої політики не змінилися. З іншого боку, вектори, методи та засоби влади зазнали кількох зрушень як у рамках активного багатостороннього розвитку, так і односторонніх рішень щодо більшої участі та навіть певної форми лідерства в політиці безпеки [30].

Новий уряд воз'єднаної Німеччини підтверджує свою мету продовження європейської інтеграції. Ця інтеграційна політика відображається в тристоронньому підході: створення Економічного та валютного союзу, з одного боку, зусилля щодо політичної Європи, з іншого, та розширення на третьому етапі, що включає країни колишнього Варшавського договору [31].

Минуло понад три десятиліття з часу, коли відбулося об'єднання Німеччини. Після 1990 року перед країною постало завдання не лише подолати політичні, економічні та соціальні наслідки поділу, але й знайти своє нове місце у світі. Німеччина, яка ще не так давно була об'єктом міжнародної політики, стала одним із її активних суб'єктів [31].

Зокрема, у зовнішній політиці та політиці безпеки поворотний момент швидко став безпомилковим. Крах комунізму, розпад Радянського Союзу та здобуття ним незалежності численних держав Центральної, Східної та Південно-Східної Європи, поряд з воз'єднанням Німеччини, були процесами історичного значення, які зумовили необхідність далекосяжної реорганізації Європи на початку 1990-х років. Уряд об'єднаної Німеччини не лише виступав за продовження процесу західноєвропейської інтеграції, започаткованого

Конрадом Аденауером, але й підтримував розширення європейської інтеграції на схід [32].

Німеччина, як заявив канцлер Коль 2 жовтня 1990 року, як країна в серці Європи, мала «повністю зацікавлені в подоланні економічного розриву між Заходом і Сходом у Європі». Тому німецький уряд згодом став одним із ключових прихильників розширення ЄС на схід, щоб підтримати процес трансформації в державах Центральної та Східної Європи, прискорити економічну конвергенцію та закласти основи для нової загальноєвропейської архітектури [32].

Відповідно, німецька зовнішня та безпекова політика після 1990-х років пройшла глибоку трансформацію. Якщо раніше головною метою було забезпечення стабільності та надійної інтеграції у західні структури — передусім у НАТО та ЄС, — то тепер на перший план вийшли активна участь у врегулюванні конфліктів, формування європейської політики безпеки та глобальна відповідальність [33].

Ключовим кроком до реорганізації Європи став Маастрихтський договір, підписаний 7 лютого 1992 року та набув чинності 1 листопада 1993 року. Він не лише поступово запровадив Економічний та валютний союз, який включав спільний європейський єдиний ринок, євро як спільну валюту та Європейський центральний банк (ЄЦБ) у Франкфурті-на-Майні за зразком німецького Бундесбанку, але й розвинув політичний союз. Проект європейської інтеграції отримав багатообіцяючу нову назву «Європейський Союз» (ЄС) і з того часу має можливість укладати міжнародні договори та угоди від свого імені як суб'єкт міжнародного права, підтримувати дипломатичні відносини з іншими державами та ставати членом міжнародних організацій [33].

Після закінчення холодної війни в центрі зовнішньої політики опинилося питання: якою має бути роль Німеччини в новому світовому порядку? Спочатку переважали обережність і прагнення уникати прямого військового втручання. У політичних і громадських дебатах лунали думки, що історичне минуле накладає моральні обмеження на застосування сили [34].

Однак уже в середині 1990-х років ця позиція поступово змінювалася. Збройні конфлікти на Балканах, участь у миротворчих операціях, а також розширення НАТО змусили ФРН переосмислити власну роль. Німеччина стала діяти не лише як «спостерігач» чи «платник», а й як співвідповідальний учасник європейської та глобальної безпеки [35].

Об'єднання 1990 року збіглося в часі з процесом поглиблення європейської інтеграції. Маастрихтський договір 1992 року започаткував створення Спільної зовнішньої та безпекової політики ЄС (CFSP). Для Німеччини це стало ідеальною платформою, щоб реалізувати власні інтереси через європейські механізми — «європеїзувати» свою зовнішню політику. Такий підхід дозволив уникати підозр у «німецькому домінуванні» і водночас підкреслювати відданість спільним цінностям ЄС [35].

Основними орієнтирами німецької політики безпеки стали:

- багатосторонність — рішення приймаються разом із партнерами по НАТО, ЄС та ООН.
- стриманість — застосування військової сили лише як останній засіб.
- відповідальність — готовність брати участь у міжнародних миротворчих місіях.
- європейська солідарність — підтримка розширення ЄС та інтеграційних процесів.

У 1990-х роках канцлер Гельмут Коль неодноразово підкреслював: «Наша безпека нерозривно пов'язана з європейською єдністю» [36].

Після об'єднання країни Німеччина довго утримувалася від застосування військової сили. Однак конфлікти на Балканах у 1990-х роках — зокрема війни у Боснії та Косово — поставили перед Бонном (а згодом Берліном) гостре питання: Чи може демократична Німеччина залишатися осторонь, коли в Європі знову чинять етнічні чистки [36] ?

Цей моральний виклик поступово змінив політичну парадигму. Після тривалих дебатів у 1994 році Федеральний конституційний суд ухвалив

історичне рішення: Бундесвер може брати участь у міжнародних місіях за межами країни, якщо вони мають мандат ООН або відбуваються в рамках колективної оборони НАТО [36].

Це стало правовою основою для майбутніх операцій Німеччини у складі міжнародних коаліцій. У 1999 році Бундесвер уперше після 1945 року взяв участь у бойовій операції — у війні НАТО проти Югославії. Це рішення стало надзвичайно контroversійним, але воно ознаменувало кінець «військової стриманості» та початок нової фази німецької безпекової політики [37].

Від кінця 1990-х років ФРН активно інтегрувалася в європейські та трансатлантичні механізми безпеки. Крім НАТО, усе більшу роль почала відігравати Спільна зовнішня та безпекова політика Європейського Союзу (CFSP) та Європейська політика безпеки і оборони (ESDP) [37].

Берлін підтримував створення європейських сил швидкого реагування, спільних місій спостереження, а також брав участь у фінансуванні та логістичній підтримці операцій ЄС — наприклад, у Конго, Косово та Афганістані [38].

1 січня 1999 року євро було введено як законний платіжний засіб в одинадцяти державах-членах, а 1 січня 2002 року його також було введено як готівку. Таким чином, воно замінило національні валюти та зараз є законним платіжним засобом у 19 країнах ЄС. Ейфорія, яка спочатку пов'язувалася із запровадженням євро, значно зменшилася з початку «кризи євро» у 2009 році. Через різні економічні показники ліквідація можливості управління конкурентоспроможністю національних економік шляхом коригування обмінного курсу призвела до повторних бюджетних проблем в окремих країнах, які в кількох випадках досягли драматичних масштабів. Порушення фундаментальних правил Маастрихтського договору, таких як тривідсоткове обмеження на річний новий борг та максимальний ліміт боргу в 60 відсотків валового внутрішнього продукту (ВВП), не були рідкістю. Проблеми були особливо серйозними у випадку Греції. Але інші країни, особливо в південній Європі, також не змогли самотійно подолати труднощі та були змушені

покладатися на допомогу Європейського Союзу, Європейського центрального банку та Міжнародного валютного фонду (МВФ) [38].

В об'єднаній Німеччині завдяки комплексній політиці інтеграції було здійснено фундаментальні зміни в політичній та правовій системах, а також соціально-економічних моделях. Перехід до демократичної системи управління вимагав політичних та правових інституційних реформ. Зокрема, було запроваджено політику люстрації для створення нових державних органів, включаючи правоохоронні, безпекові, судові та інші, та підтримки їхньої інституційної реструктуризації [39].

Політика перехідного правосуддя в Німеччині забезпечувала кримінальне переслідування за злочини та порушення прав людини під час режиму НДР, компенсації та відшкодування збитків жертвам режиму, пошук правди, встановлення фактів та відновлення справедливості. Ці багатоцільові заходи також призвели до вирішальних змін у менталітеті німецького суспільства. [15]

Політика пам'яті та механізми пошуку правди відіграли ключову роль у готовності німецького суспільства визнати та подолати тоталітарне й авторитарне минуле [39].

2.3. Розвиток безпекової політики ФРН у 2000–2010-х роках

Переломним етапом у розвитку взаємин між Сполученими Штатами та Федеративною Республікою Німеччина стали події 11 вересня 2001 року. Після терактів у Вашингтоні та Нью-Йорку США розраховували на консолідацію своїх партнерів, подібну до тієї, що існувала за часів протистояння із СРСР. Однак Німеччина обмежилася підтримкою ідеї створення міжнародної антитерористичної коаліції, і лише в грудні 2001 року німецький бундесвер був направлений до Афганістану, у район Кабула. Уже у вересні 2002 року, на тлі активної американської кампанії проти Іраку та внутрішньополітичної боротьби у ФРН, громадська думка в країні істотно змінилася. Соціал-демократичний кандидат Герхард Шредер пообіцяв, що до завершення

афганського етапу антитерористичної операції Німеччина не братиме участі у військових діях в Іраку. Одностороння політика США та Великої Британії викликала в Берліні обурення, оскільки продемонструвала ігнорування позиції ФРН. У Вашингтоні таку заяву канцлера сприйняли як фактичне відступництво від трансатлантичної єдності [40].

За часів уряду канцлера Шредера, що належав до червоно-зеленої коаліції, зовнішня політика Німеччини поступово ставала більш незалежною. Відбулися концептуальні переорієнтації, такі як розширення «стратегічних партнерств» з Росією та Китаєм, а також відмова від участі у війні проти Іраку під проводом США. Став очевидним новий характер політики Німеччини в Європі, що керується її інтересами. Конфлікти всередині німецької керівної еліти між орієнтованими на США «трансатлантистами» та «європейцями», які прагнули стратегічної автономії для ЄС/Німеччини, постійно загострювалися. Мюнхенська конференція з безпеки 2014 року стала кульмінацією. Завдяки псевдоконсенсусу щодо «нової німецької відповідальності», яку переважно у військових термінах сформулювали тодішній федеральний президент та міністр оборони, «трансатлантисти» намагалися вийти зі своєї оборонної позиції. Однак їм не вдалося змінити позицію більшості населення (60-80 відсотків), яка десятиліттями виступала проти зростання значення військових у зовнішній політиці [40].

Антивійськова лінія Шредера спричинила неофіційний бойкот німецьких товарів на американському ринку. Окрім того, низка фірм Центральної Європи почала віддавати перевагу американським виробникам, що поступово послабило економічні позиції Німеччини в регіоні. Водночас реальне застосування економічних санкцій проти німецьких компаній було малоймовірним через високий рівень глобальної взаємозалежності, адже ФРН є другим за масштабами експортером у світі після США, а будь-які обмеження зачепили б і американських виробників [41].

Після падіння Берлінського муру та атак 11 вересня значущість деяких чинників, які робили членство Німеччини в НАТО особливо важливим, почала

зменшуватися. Унаслідок цього з'явилися думки, що європейська політика безпеки й оборони ЄС може стати альтернативним механізмом. Такі твердження були тісно пов'язані з добрими відносинами між канцлером Шрьодером і президентом Франції Жаком Шираком, які підтримували ідею формування європейських збройних сил. У лютому 2005 року Шрьодер навіть заявив, що НАТО вже не є ключовим майданчиком для вироблення спільних стратегічних рішень трансатлантичних партнерів, і наголосив на потребі оновлення Альянсу та відродження культури стратегічного діалогу. Цю позицію частково взяли до уваги, оскільки саміт НАТО 2006 року в Ризі був присвячений саме внутрішнім проблемам організації та налагодженню взаєморозуміння між членами. Проте на той момент Шрьодер уже не був канцлером — його змінила представниця консервативних сил Ангела Меркель [42].

З приходом Меркель відбулося чергове покращення німецько-американських відносин, хоча у питаннях, що стосувалися захисту європейської ідентичності, вона неодноразово висловлювала позицію, відмінну від американської. Втім, не слід перебільшувати значення німецької чи франко-німецької опозиційності в межах НАТО: обидві держави залишаються відданими євроатлантичній солідарності як ключовій передумові їхньої безпеки [42].

Обмежене, але нещодавно зростаюче, впливове коло переважно неоконсервативних трансатлантистів досі не бажало проводити відповідний аналіз та робити висновки щодо військової політики чи обмеження озброєнь. Призначення міністрів оборони, здебільшого осіб, які не мали необхідного досвіду, виявилось особливо шкідливим для стратегічного напрямку та реалістичного постановлення цілей німецької оборонної політики під час великих коаліцій уряду Меркель з 2005 року. Це призвело до неодноразових провалів реформ Бундесверу та передбачає недалекоглядні, проблематичні та концептуально недосконалі завдання розгортання Бундесверу. В останні десятиліття німецький уряд зосереджував профіль можливостей Бундесверу

переважно на закордонних розгортаннях, головним чином на Близькому та Середньому Сході та в Африці. Рівень успіху був близьким до нуля, а поставлені цілі не були досягнуті. З 2014 року він знову орієнтувався — без реалістичного аналізу загроз — на стратегічні вимоги фіктивних конфліктів великих держав з Росією та Китаєм, що підтверджують нещодавні документи [43].

У 2001 році після терористичних атак 11 вересня Німеччина приєдналася до операції НАТО в Афганістані. Для німецької політики це було переломним моментом: тепер держава визнавала необхідність глобальної участі в забезпеченні безпеки [43].

Попри зростання військових завдань, німецький уряд завжди наголошував на тому, що Бундесвер залишається «парламентською армією» — усі рішення про розгортання військ ухвалюються лише за згоди Бундестагу [43].

Активні дії ФРН у 2000-х роках викликали широку суспільну дискусію. Одні наголошували на необхідності брати відповідальність як велика європейська держава, інші — на небезпеці надмірного втягування у закордонні конфлікти. Традиційна пацифістська культура залишалася сильним елементом німецької політичної ідентичності [44].

На початку 2000-х канцлер Герхард Шредер визначив курс, який можна охарактеризувати як «активний пацифізм»: Німеччина підтримує миротворчі місії, але уникає участі у війнах, які не мають чіткої легітимації міжнародного права (наприклад, Ірак 2003) [44].

Після 2005 року уряд Ангели Меркель продовжив лінію на партнерство у межах НАТО, ЄС і ООН. [12] Особливу увагу приділяли:

- розвитку європейської оборонної співпраці,
- стабілізації Балкан і Східної Європи,
- запобіганню конфліктам через дипломатію та економічні важелі.

Німецька концепція безпеки дедалі більше орієнтувалася на комплексний підхід («vernetzte Sicherheit») — поєднання військових, політичних, економічних та гуманітарних засобів [44].

У зовнішній політиці та політиці безпеки Німеччина спочатку залишалася стриманою, що було наслідком її історичної спадщини та пацифістських настроїв її населення. Після рішення Федерального конституційного суду 1994 року німецькі збройні сили були розгорнуті в 1999 році в конфлікті в Косові проти Сербії, а після терактів 11 вересня 2001 року – у боротьбі проти Талібану та мережі Аль-Каїди в Афганістані [44].

Під час війни в Іраку 2003 року та лівійського конфлікту 2011 року німецький уряд виступав проти своїх союзників НАТО, відкидав участь німецьких солдатів і одночасно прагнув тісніших зв'язків з Росією та Францією. Хоча така позиція серйозно напружувала німецько-американські та німецько-британські відносини, членство в НАТО та союз із США та Великою Британією ніколи не викликали сумнівів. Хоча участь Німеччини в міжнародних миротворчих місіях та стабілізаційних операціях не обходиться без суперечок у внутрішній політиці, Німеччина намагається відповідати міжнародним очікуванням щодо участі в новому глобальному політичному сузір'ї [45].

Masala (2009) виокремлює чотири ключові тенденції, що впливають на стратегічне середовище Німеччини: посилення великих держав, ослаблення багатосторонніх інституцій, занепад політичного Заходу та поява нових викликів безпеці. Він застерігає, що мультиполярність — утілена, зокрема, Росією та Китаєм — може набути конфронтаційного характеру, якщо зростаючі держави сприйматимуть існуючий світовий порядок як нелегітимний. Відхід США від договорно-орієнтованого багатостороннього підходу, особливо в межах НАТО, додатково послабив інститути, які є центральними для безпеки Німеччини. Це створює для Берліна серйозну дилему, адже його безпекова доктрина значною мірою спирається на багатосторонні механізми [46].

Гегемонні ідеї домінування Німеччини в ЄС після 1990 року – наприклад, «концепція ядра Європи» (1994, документ Шойбле-Ламерса) – були частково

відкинуті за часів уряду Меркель, зайшли в глухий кут не пізніше 2010 року і досі зазнали невдачі через конфлікт інтересів держав-членів ЄС. Симптомами цього є, серед іншого: нескоординовані національні заходи щодо подолання світової економічної кризи 2008-12 років; провал «східної» (Кавказ, Україна, Білорусь) та «південної» (Середземноморський регіон з 2011 року) політики сусідства ЄС; криза біженців та провал Дублінських угод (2014-2020); зростаюча фрагментація ЄС щодо єврозони (особливо південних держав); формування авторитарних урядів (Італія/Австрія/Польща/Угорщина); та посилення роз'єднувальних тенденцій, що досягли крайньої точки зору Brexit (2016-2020). Конфлікти навколо реалізації німецької політики щодо Росії (наприклад, «Північний потік-2»); скасування блокади щодо облігацій, пов'язаних з коронавірусом (2020); та, зокрема, концептуальні розбіжності з Францією щодо європейської політики «стратегічної автономії ЄС», відносин зі США та НАТО. Зовнішня політика Німеччини останнього десятиліття значною мірою характеризувалася, зокрема, активістським кризовим менеджментом, спрямованим насамперед на стабілізацію ЄС та сусідніх регіонів, що постраждали від війни [46].

У внутрішньополітичному вимірі скептицизм щодо військової участі зберігався аж до початку російської війни проти України. Як показує опитування Pew 2017 року, на яке посилається Бунде, лише 40% німців підтримували ідею захисту союзників по НАТО у разі російської загрози. Масала зазначає, що зниження довіри до багатосторонності свідчить про те, що Захід більше не функціонує як цілісний політичний актор [47].

Роль Німеччини у формуванні Спільної зовнішньої та безпекової політики ЄС (CFSP) і Європейської політики безпеки та оборони (ESDP) сформувалася у 1990-х роках, проте тривалий час характеризувалася вибірковою активністю (Gross, 2007). Хоча на Берлін чинився тиск із вимогою брати активнішу участь у міжнародних місіях, країна залишалася стриманою і не прагнула очолювати ці процеси. Канцлер Шрöder згодом намагався

посилити роль Німеччини в НАТО, що означало відхід від традиційної обережності у військово-політичній сфері [47].

Процес обмеження ядерних та звичайних озброєнь і роззброєння зайшов у глухий кут. Німеччина виступає за його відновлення вкрай непослідовно, спираючись переважно на публічні заяви. Псевдоаргументи включають крихку «доктрину стримування» НАТО та зловісні погрози з боку Росії та інших країн. Яскравим прикладом є відмова Німеччини приєднатися до Договору про заборону ядерної зброї (2017 року), який набув чинності в січні 2021 року. Хоча ще у 2012 році німецькі урядові кола закликали до відмови від «спільного використання ядерної зброї» та виведення ядерної зброї США з Німеччини, від цієї мети з того часу відмовилися. Схожа ситуація спостерігається і зі звичайним роззброєнням. Успішний Договір про звичайні збройні сили в Європі 1990 року та його продовження в 1999 році, що призвело до роззброєння понад 60 000 систем важкого озброєння, було розірвано у 2011 році. Сучасне керівництво Німеччини концептуально та практично відчужилося від гуманістичної ідеї 1990-х років, метою якої було досягнення мирного дивіденду для соціально-екологічної трансформації шляхом обмеження озброєнь/роззброєння [47].

Критика НАТО з боку адміністрації Трампа ще більше загострила побоювання щодо надійності трансатлантичного партнерства, що викликало дискусії про необхідність перегляду стратегічної позиції Німеччини. Багр (2007) підкреслює, що сучасний геополітичний ландшафт — позначений суперництвом великих держав, боротьбою за ресурси та регіональною нестабільністю — формує так звану «дугу кризи» від Середземного моря до Тихого океану. На відміну від Масали, Багр також виокремлює довгострокову загрозу тероризму та ідеологічні ризики, пов'язані з насильством недержавних акторів, що особливо проявилось у подіях 11 вересня [47].

Serro та Joja (2019) наголошують, що трансформація німецької стратегічної культури — від пацифістської орієнтації до «нормалізації» військової участі — сприяла зростанню ролі Німеччини у сфері європейської

безпеки. Це включає участь у Концепції рамоквих націй НАТО (FNC) та ініціативі ЄС PESCO, де Німеччина виступає «армією-ядром» для менших партнерів. Такі зусилля відображають підвищення амбіцій Берліна, хоча постійні проблеми з оборонною спроможністю й надалі обмежують його довіру та ефективність [47].

РОЗДІЛ III

СУЧАСНА БЕЗПЕКОВА СТРАТЕГІЯ НІМЕЧЧИНИ (2020-ТІ РОКИ)

3.1. Ключові пріоритети сучасної безпекової політики

Німеччина — країна зі стабільною демократією, активним громадянським суспільством та високопродуктивною економікою. Вона має партнерів та союзників по всьому світу, які поділяють її цінності та інтереси. Це джерело її сили [48].

Вони є потрібні для Німеччини. Тому що жорстока агресія Росії проти України ставить під сумнів європейський порядок безпеки. Водночас змінюється глобальний ландшафт [48].

З'являються нові центри сили; світ 21-го століття є багатополярним. Зміна клімату, спричинена людиною, загрожує нашим засобами існування, а також має наслідки для стабільності цілих країн і регіонів [48].

Німеччина готується до таких стратегічних змін. Вона сприймає переломний момент, який становить агресивна війна Росії, як можливість нарешті належним чином оснастити збройні сили Німеччини, щоб вони могли виконувати свою основну місію [48].

Майбутнє можна реалізувати, захищаючи країну та її союзників від будь-якого можливого нападу. Лише за кілька місяців Німеччина звільнилася від залежності від російських енергоносіїв та створила альтернативи. Вона продовжуватиме йти цим шляхом до більшої безпеки та меншої залежності з непохитною рішучістю [49].

Для цього підхід німецької держави базується на широкій концепції безпеки. Німеччина потребує безпечне постачання енергії та сировини для її країни. Тому вона інвестує в нові партнерства з країнами, що розвиваються, в Азії, Африці та Америці, та розширює свої торговельні відносини. І вона забезпечує, щоб суспільство було готовим та стійким, наприклад, до катастроф та кібератак, а також до цілеспрямованих дезінформаційних кампаній [49].

Компасом є ця стратегія національної безпеки, перша в історії країни. Її мета чітка: гарантувати безпеку громадян та сприяти безпеці Європи. Європейське коріння, інтеграція в трансатлантичний альянс, сила економіки, але понад усе згуртованість німецького суспільства забезпечують надійну основу, на якій воно може досягти цієї мети [50].

Кліматична криза також загрожує безпеці людей у країні, повені та спекотні хвилі. Пандемія коронавірусу, кібератаки, дезінформаційні кампанії – всі ці загрози показують, наскільки ми вразливі. Метою цієї першої Стратегії національної безпеки є підвищення стійкості в усіх сферах життя. Тому що в 21 столітті безпека також означає, що наше опалення працює взимку. Безпека означає, що ми можемо знайти ліки для дітей в аптеках. Що смартфони працюють, тому що необхідні мікročіпи можна надійно доставляти. Що можна безпечно діставатися до роботи, тому що поїзди не паралізовані кібератаками [50].

Оскільки нові загрози є складними та впливають на всі сфери управління, суспільства та економіки, Німеччина застосовує «інтегрований» підхід до своєї політики безпеки, що охоплює всі ці сфери. Інтегрована політика безпеки означає послідовний розгляд питань безпеки: не лише в рішеннях щодо оснащення збройних сил, але й у таких питаннях, як надійність ланцюгів постачання та свобода медіа-ландшафту [50].

У розмовах протягом останніх кількох місяців багато громадян говорили, як високо вони це цінують. Німеччина раптом усвідомила, що їй потрібно краще дбати про свою безпеку [51].

Це включає три виміри безпеки. По-перше, захист від війни та насильства, недоторканність життя. Німеччина повинна бути здатною захистити себе та своїх союзників від зовнішнього насильства. Саме тому вона інвестує в свої збройні сили. Саме тому вона зміцнює європейську опору НАТО та східний фланг свого альянсу. Вона зміцнює Європейський Союз, бо це її рятівний круг, гарантія миру. Зрозуміло: Німеччина, з її економічною силою, дипломатичною вагою та історією, несе особливу відповідальність – вона буде

робити більше внеску в безпеку на європейському континенті в майбутньому [51].

Але безпека означає не лише відсутність війни. Безпека також означає бути достатньо вільним, щоб формувати наше життя, нашу демократію та нашу економіку так, як ми хочемо. Без політичного примусу, без економічного тиску [51].

Щоб зміцнити свою національну безпеку, німецький уряд повинен стати більш стійким до зовнішніх атак на свободу та внутрішніх вразливостей. Саме тому німецький уряд припиняє свою залежність від енергії з Росії. Німецька держава заплатила вдвічі чи втричі більше за кожен кубічний метр російського газу своєю національною безпекою. У майбутньому німецький уряд буде ретельніше враховувати політику безпеки в рішеннях щодо економічної політики. Це стосується питання, де держава купує ліки, сировину та енергоносії, а також того, яким суб'єктам дозволено інвестувати в критично важливу інфраструктуру. Держава диверсифікує свою економіку, щоб зробити її стабільнішою [51].

Жодна зі змін часу німецького суспільства не є настільки глибокою, як кліматична криза. Сьогодні більше людей тікають від наслідків кліматичної кризи, ніж від збройних конфліктів. Тому безпека у 21 столітті також означає захист природних ресурсів [52].

Захист довкілля – це третій вимір безпеки. Як велика промислова країна, Німеччина несе особливу відповідальність за скорочення своїх викидів. Але вона також має відповідальність за демонстрацію нових технологічних шляхів та зміцнення партнерських відносин з країнами, які особливо страждають від дедалі сильніших штормів, посух та спеки. Інвестиції в клімат допомагають людям у всьому світі досягти процвітання та розвитку, а також сприяють безпеці [52].

Як і в інших кризах, саме жінки, діти та маргіналізовані групи особливо страждають від кліматичних змін. Після стихійних лих діти змушені залишати школу, щоб працювати; насильство щодо жінок зростає. Права жінок та права

вразливих груп є барометром стану сьогоdnішніх суспільств, а отже, і безпеки. Комплексна безпека означає, що німецький уряд зосереджується на індивідуальних потребах людей у безпеці [52].

Німеччина та Європа стикаються із серйозним погіршенням свого середовища безпеки. Напад Росії на Україну знову зробив війну в Центральній Європі реальністю. Окрім відкритих військових загроз, Росія намагається підірвати стабільність західних демократій та їхню політичну волю підтримувати Україну за допомогою методів гібридної війни, таких як кібератаки, саботаж та дезінформаційні кампанії, які не досягають рівня відкритого збройного конфлікту. Геополітично Росія, як і Китай, у своєму прагненні до глобальної економічної, безпекової, військової та розвідувальної противаги, створює серйозний виклик безпеці та процвітанню Європи в найближчому майбутньому [53].

Глобальний Південь, ключова цільова група цього контрсилового формування, дедалі більше дистанціюється політично – що може мати серйозні наслідки для безпеки поставок стратегічної сировини та стабільності життєво важливих ланцюгів постачання. Боротьба за ресурси та владу продовжуватиме розвиватися в усьому світі, посилюючись та загострюючись через наслідки зміни клімату. Це може призвести до масових міграційних потоків, а також дефіциту поставок стратегічних товарів. Міграція, у поєднанні з формуванням спільнот і навіть створенням фактично паралельних суспільств, може призвести до подій за межами Європи, що сприятимуть виникненню, динаміці та напрямку соціальних потрясінь, конфліктів та радикалізму, що потенційно може перерости в колективне або навіть терористичне насильство [53].

Проактивні, цілеспрямовані та ситуаційно доцільні дії вимагають своєчасних, кваліфікованих знань як про передбачувані довгострокові, так і про безпосередні виклики та загрози. Центральним завданням розвідувальних служб є значний внесок у ці знання, що сприяють діям, за допомогою стратегічної та тактичної розвідки. Таким чином, вони формують першу лінію оборони безпеки, свободи та самовизначення Німеччини, тісно співпрацюючи з

НАТО та Європейським Союзом. Своєчасне передбачення, виявлення та оцінка відповідних подій та загроз у зовнішній політиці та політиці безпеки, що поширюються на сферу внутрішньої безпеки, стабільності та суверенітету прийняття політичних рішень, є фундаментальними передумовами для здатності своєчасно та належним чином готуватися до протидії їм, а в ідеалі – до їх подолання. У кризових ситуаціях своєчасна та адекватна інформація, доступна вчасно, або ще краще, інформаційна перевага, захищає людські життя [53].

Отже, розвідка має бути дієвою, а отже, конкретною, заснованою на фактах, технічно компетентною та перспективною. Вона також повинна бути здатною призвести до необхідних процесів прийняття рішень, які створюють відповідні превентивні та реактивні варіанти з урахуванням виявлених конфліктів та загроз. Без взаємодії ситуаційної обізнаності, оцінки ситуації та оперативного прийняття рішень серйозні політичні чи військові несподіванки, такі як провал в Афганістані у серпні 2021 року, російська війна-агресія проти України у лютому 2022 року або безпрецедентний терористичний напад ХАМАС на Ізраїль у жовтні 2023 року, навряд чи можна ефективно запобігти. В усіх трьох цих випадках стратегічна та тактична розвідка була доступна заздалегідь, але не була достатньою мірою перетворена на проактивні дії уряду. Необхідна здатність до політичного та військового самоствердження базується на інформаційній перевазі та бажанні її використовувати. Тому інформаційна перевага є метою розвідувальної роботи як на внутрішньому, так і на міжнародному рівнях [53].

Стратегічна розвідка повинна бути доступною для забезпечення своєчасного та адекватного вжиття запобіжних заходів у потенційно уражених районах проти ризиків, виявлених заздалегідь. Тактична розвідка повинна виявляти та оцінювати нові політичні, економічні, військові, підривні та терористичні загрози, які потребують негайних дій. На основі цієї розвідки відповідні оперативні підрозділи в політиці, збройних силах та органах безпеки повинні бути здатні розпізнавати існуючі або потенційні загрози, розуміти

конкретні можливості та наміри можливого супротивника та відповідно готуватися [53].

З огляду на виявлені загрози та передбачувані стратегічні ризики, уряд Німеччини — де це можливо та доцільно, у тісній координації зі своїми союзниками в ЄС та НАТО — повинен визначити свої політичні та військові можливості для забезпечення безпеки, збереження процвітання та майбутніх перспектив. Важливо уточнити, які виклики та загрози він має намір розслідувати та вирішувати, і якими засобами. Це потім визначить мандат розвідувальних служб на розвідку. Цей процес стане ще більш нагальним, якщо Європа виявиться дедалі залежнішою від власної безпеки без належної участі США [54].

Без комплексних, глобально ефективних розвідувальних можливостей провідної західної держави, важливий внесок у стратегічну ситуаційну обізнаність у ключових зонах загроз, а також конкретні попередження про неминучі терористичні атаки, акти саботажу та підривної діяльності будуть втрачені. Зусилля щодо компенсації цієї втрати матимуть драматичні фінансові та техніко-оперативні наслідки, а також поставлять під сумнів існуючі правові основи розвідувальних можливостей та повноважень. Вони значно більше орієнтовані на результат в американських розвідувальних службах, і не лише в американців, і дозволяють отримувати розвідувальні дані, на які неодноразово покладаються німецькі органи безпеки [54].

Загалом, оборонний потенціал, економічна стійкість та кібербезпека вважаються ключовими пріоритетами. Росія та Китай сприймаються як основні загрози, далі йдуть зміна клімату та використання штучного інтелекту авторитарними режимами. ЄС та НАТО визначені як найважливіші партнери. Для молодого покоління та жінок зміна клімату, штучний інтелект, а також ЄС та партнери в країнах Глобального Півдня відіграють значно більшу роль. Вони сприймають Росію як менш загрозливу, тоді як економічна стійкість є головним пріоритетом для молоді, а Китай розглядається як більша загроза, ніж Росія [54].

3.2. Реакція ФРН на нові виклики міжнародної безпеки

Досягнення європейського порядку після Другої світової війни більше не можна сприймати як належне. За останні роки виникли нові глобальні виклики. Кордони зміщуються через військову силу. Війни та конфлікти провокують неконтрольовані потоки біженців. Слабкі та недієздатні держави стають розсадником тероризму [52].

Федеральний уряд Німеччини вирішує ці проблеми політики безпеки за допомогою різних інструментів. У сфері управління кризами всі ключові міністерства, урядові установи та організації громадянського суспільства працюють разом – координується Федеральним міністерством закордонних справ. У більшості кризових регіонів існує мережа посольств і консульств, військових та поліцейських зв'язкових елементів, а також німецьких експертів з питань розвитку. Усі вони тісно співпрацюють. Крім того, Німеччина співпрацює з Організацією Об'єднаних Націй, НАТО та Європейським Союзом і бере участь, наприклад, у миротворчих місіях ООН також за участю німецьких збройних сил на місці [52].

Малоймовірно, що 75 сторінок стратегічного документа можуть змінити 75 років політичної традиції. Проте, неминуче, що перша Стратегія національної безпеки, опублікована німецьким урядом, стане поворотним моментом у підході Берліна до світу [52].

Цей документ, зазначений як пріоритетний для уряду в коаліційній угоді між Соціал-демократами (СДПН), Зеленими та Лібералами (ВДП), був запропонований для того, щоб надати Німеччині інструмент для цілісного вирішення поточної глобальної кризи. Однак те, що починалося як вираження амбіцій Німеччини робити більше на світовій арені, з 24 лютого 2022 року стало нагальною політичною необхідністю. З початку війни кожен місяць затримки з розробкою Стратегії підривав довіру до Німеччини; багато коментаторів були стривожені тим, що документ, який так широко розрекламував уряд, став жертвою суперечок між (зеленим) Міністерством

закордонних справ, Соціал-демократичною канцлерською партією та (ліберальним) Міністерством фінансів [54].

Після року вагань, Стратегія нарешті була опублікована в середу, 14 червня, для парламентського обговорення. Національна страхова політика (НСП) поєднує кілька аспектів: вона служить, перш за все, для комунікації інтересів та цінностей Німеччини на міжнародному рівні, для пояснення того, як Берлін сприймає сучасні світові тенденції, і, перш за все, для того, щоб зробити висновки з безлічі існуючих стратегічних документів, офіційних документів та міністерських рекомендацій. Це робить НСП гібридним продуктом: з одного боку, Стратегія дивиться в минуле та узагальнює сучасний стан справ, створюючи всебічний аналіз стратегічного контексту, в якому діє Німеччина. З іншого боку, НСП офіційно запроваджує концепцію «інтегрованої безпеки», концептуалізуючи захист країни, водночас ставлячи в центр уваги безпеку людини, безпеку німецького суспільства та екологічні загрози. Це також породжує амбіції розробити низку політик, які перетворять Німеччину, федеральну державу, що характеризується часто громіздкими міжінституційними механізмами, на справжню систему країн, що також залучає федеральні землі та населення загалом [54].

Документ розроблений для того, щоб закласти основу для секторальних стратегій (деякі з яких вже існують, наприклад, щодо сировини, а інші ще мають бути розроблені, наприклад, космос чи відносини з Китаєм). Це пояснює відсутність деталей щодо практичних ініціатив, хоча деякі напрямки дій визначені. Німеччина повинна стати «здатною захищатися» (*wehrhaft*), стійкою та сталою. Відносини зі Сполученими Штатами та Францією вважаються двома наріжними каменями німецьких зовнішніх відносин (пункт про взаємодопомогу в Аахенському договорі навіть поставлений на один рівень зі статтею 5 Північноатлантичного договору та статтею 42(7) Договору про функціонування Європейського Союзу); військові витрати мають встановитися на рівні «багаторічного середнього» показника в 2 відсотки ВВП. Формування Ради національної безпеки, яку підтримують переважно ліберали та права

СДПН, виключається, але вважається послабленням Міністерства закордонних справ на користь Канцлерської канцелярії [54].

Підтверджуючи свою відданість класичним німецьким дипломатичним питанням, таким як роззброєння та реформа ООН, Берлін чітко усвідомив, що він не може бути просто глиняним горщиком у залізному світі. Європейський Союз вважається головним мультиплікатором сили з низки питань, від космосу до консолідації оборонної промисловості. НАТО підтверджено як єдина організація, здатна захищати континент, тоді як ЄС, як очікується, відіграватиме роль гаранта безпеки та партнера з запобігання кризам у сусідніх країнах. Екологічний перехід та загрози, що виникають через кліматичну кризу, розглядаються як основна сфера, де все ще можлива потужна багатостороння дипломатія, навіть з такими суперниками, як Китай [55].

У документі перераховано численні сфери діяльності, які, безсумнівно, корисні та важливі, але часто бракує спільної нитки, яка дозволяє нам зрозуміти, яка з виявлених проблем має пріоритет. Деякі розділи документа легко підсумовують суперечності, властиві німецькій зовнішній та оборонній політиці: наприклад, у сфері закупівель озброєнь Берлін прагне до спільного європейського підходу, але лише якщо це не означає жертвування потужностями чи швидкістю процесів закупівель. Таке досягнення квадратури кола є дуже складним, і справді складається враження, що NSS не надає того, що повинен стратегічний документ: корисних рекомендацій для вирішення потенційних політичних дилем. Ситуацію ще більше ускладнює невеликий пункт, повторений під час прес-конференції міністра фінансів Крістіана Лінднера: Стратегія не може призвести до збільшення державного боргу [55].

Однак, оскільки Національна стратегія безпеки (НСБ) мала призвести до реорганізації витрат, необхідно було б уточнити, які пріоритети будуть фінансуватися, а які скорочені. Можливо, це було неминучим для коаліційного уряду, який далеко не є згуртованим в економічних питаннях, але факт залишається фактом: Стратегія національної безпеки залишається незавершеним документом і може бути оцінена лише з огляду на ті сегменти,

які ще очікують розгляду (особливо щодо Китаю), та політичні дії, які відбудуться після цього [55].

24 листопада 2025 р. в Парижі проходить 11-й Франко-німецький економічний день. Захід організовано Франко-німецькою торгово-промисловою палатою (АНК), яка має представництва в Парижі та Берліні. Цього року АНК святкує своє 70-річчя – палата була заснована в червні 1955 року і з того часу сприяє економічним відносинам між Німеччиною та Францією [55].

Президент АНК Гі Могі підсумовує це як «70 років економічного динамізму» та дає позитивну оцінку: «День за днем німецькі та французькі компанії торгують, впроваджують інновації та рухаються вперед» [56].

На Франко-німецькій економічній конференції представники бізнесу, політики та дослідницького секторів обговорюють такі актуальні питання, як технологічний суверенітет, конкурентоспроможність та адаптація до зміни клімату в Європі. Серед німецьких учасників – державний секретар з питань економіки Томас Штеффен, економістка Моніка Шнітцер та колишній міністр закордонних справ Йошка Фішер [56].

Карстен Шнайдер повторив свій заклик до розробки юридично обов'язкового плану поступової відмови від викопного палива до завершення Всесвітньої кліматичної конференції. Німеччина входить до групи з приблизно 30 країн, які у листі застерегли головуючу країну від прийняття остаточної декларації без чіткої дорожньої карти. У поточному проекті не згадується викопне паливо. Шнайдер вимагає більш амбітних цілей скорочення викидів для основних джерел викидів та юридично обов'язкового пояснення ціноутворення на CO₂ [56].

Тим часом Шнайдер уточнив участь Німеччини в новому фонді захисту тропічних лісів: Німеччина протягом десяти років внесе один мільярд євро до Фонду тропічних лісів назавжди. Цей внесок гарантує країні право голосу в процесі прийняття рішень. Фонд має на меті винагородити країни за захист лісів та вимагати виплат у випадках вирубки лісів. Моніторинг

здійснюватиметься через супутник. Німеччина також пообіцяла виділити 60 мільйонів євро до Міжнародного фонду адаптації [57].

Федеральний уряд розробив свою першу стратегію космічної безпеки. Мета полягає в кращому захисті німецьких супутників і комунікаційних технологій, а також у протидії потенційній гонці озброєнь у космосі [57].

Під час презентації документа міністр оборони Борис Пісторіус наголосив на необхідності надійного стримування. «Вкрай важливо, щоб ми мали та розширювали наші можливості стримування та оборони також у космосі. Там також стримування має бути надійним», – заявив він. За словами міністра, Німеччина не атакуватиме супутники інших країн, але вона повинна мати можливість завдати удару у відповідь у ситуаціях, які цього вимагають, щоб захистити власні системи [57].

Стратегія визначає три пріоритетні напрямки: раннє виявлення загроз, зміцнення міжнародної співпраці та розширення можливостей космічної оборони. Це включає створення нових систем спостереження та раннього попередження, навчання з реагування на надзвичайні ситуації у разі потенційних перебоїв у обслуговуванні за підтримки супутників, тісніший обмін інформацією з ЄС та НАТО, а також створення космічної академії. Крім того, будуть докладені зусилля для розробки високогнучких супутників управління. Міністерство оборони має намір інвестувати приблизно 35 мільярдів євро в космічний сектор протягом наступних років [58].

Міністр оборони Німеччини Борис Пісторіус закликав європейських союзників терміново зміцнити обороноздатність континенту. Виступаючи на Берлінській конференції з безпеки, він попередив про зростаючу загрозу з боку Росії. Пісторіус та його шведський колега Пол Йонсон підписали угоду про активізацію військової співпраці між двома країнами-членами НАТО [58].

«Москва вже розпочинає гібридні атаки проти всіх нас через кібератак, шпигунство, саботаж та дезінформацію», – заявив Пісторіус. «Регіон Балтійського моря, який довгий час служив мостом між європейськими країнами, дедалі більше стає ареною конфронтації з дуже специфічними

характеристиками. Це випробувальний майданчик Путіна для оцінки наших можливостей стримування та реагування». Серед інцидентів, які він назвав, були пошкодження підводних кабелів, порушення повітряного простору та польоти дронів. «Ми більше не можемо вважати ці інциденти збігами обставин. Це стратегія. Це попередження», – застеріг Пісторіус [58].

Високопоставлені представники політики, бізнесу, науки та громадянського суспільства зустрінуться сьогодні в Берліні на запрошення Німеччини та Франції на саміт, присвячений європейському цифровому суверенітету. Зустріч зосереджена на тому, як ЄС може посилити свій контроль над стратегічними цифровими технологіями, інфраструктурою та даними. [32]

Саміт відбувається у ключовий момент, коли цифрові питання набувають все більшого значення в Європі, а великі технологічні компанії задають темп у всьому світі [52].

Глобальний контекст характеризується глибокими змінами. Ринки перебувають під тиском, ланцюги поставок стали більш нестабільними, а по всьому світу виникають нові центри сили. Сполучені Штати нещодавно посилили свою експортну політику, а Китай відповів власним регулюванням [52].

Очікується присутність канцлера Німеччини Фрідріха Мерца та президента Франції Еммануеля Макрона. Також будуть присутні кілька європейських комісарів та провідних представників європейських технологічних компаній. Метою зустрічі є розробка спільної стратегії для більш незалежного та стійкого цифрового розвитку в Європі [52].

Німеччина бере активну участь у міжнародній політиці та має широкі взаємозв'язки. Вона підтримує дипломатичні відносини майже з 200 державами та є членом численних багатосторонніх організацій та неформальних міжнародних координаційних груп, таких як «Велика сімка» (G7). 3 травня 2025 року Йоганн Вадефуль (ХДС) є міністром закордонних справ Німеччини. Закордонна служба зі штаб-квартирою в Берліні. Там працює приблизно 12 000 осіб. Країна має загалом 225 дипломатичних місій за кордоном [56].

Головною метою німецької зовнішньої політики є підтримка миру та безпеки в усьому світі. Одним з її фундаментальних принципів є повна інтеграція в багатосторонні системи співробітництва. Зокрема, це означає конструктивну співпрацю з державами-членами ЄС та трансатлантичними партнерами, підтримку права Ізраїлю на існування та активну участь в Організації американських держав, ООН та в Раді Європи та зміцнення архітектури європейської безпеки в рамках Організації з безпеки та співробітництва в Європі [55].

Зовнішня політика Німеччини базується на правах людини «Людська гідність є недоторканною», – йдеться у статті 1. Це зобов'язання Німеччини на глобальному рівні також разом з її партнерами. Це не лише моральний обов'язок, а й відповідає інтересам зовнішньої політики, оскільки повага до прав людини сприяє миру та стабільному розвитку [57].

Концепція безпеки, як її розуміє Німеччина, охоплює не лише запобігання кризам, роззброєння та контроль над озброєннями, але й аспекти економічної, екологічної та соціальної стійкості. Частково це включає бачення глобалізації, яка пропонує можливості для всіх, захищає довкілля та клімат за межами національних кордонів, сприяє діалогу між культурами та є відкритою для іноземних туристів та іммігрантів. Це широке розуміння включає приєднання Федерального уряду до реалізації феміністичної зовнішньої політики, метою якої є зміцнення прав, ресурсів та представництва жінок і маргіналізованих груп, а також сприяння різноманітності [59].

Інтегруючись на багатосторонньому рівні, Німеччина взяла на себе відповідальність, що випливає з возз'єднання країни в 1990 році: країна робить внесок через численні та постійні зусилля у стабілізацію кризових регіонів та політичне врегулювання конфліктів. Крім того, вона допомагає зміцнювати миротворчі структури та сприяє подоланню криз, розгортаючи персонал у рамках миротворчих місій, мандатованих ООН [49].

Німеччина надає гуманітарну допомогу в умовах криз, конфліктів та стихійних лих, щоб допомогти людям у надзвичайних ситуаціях. З цією метою

Німеччина співпрацює з організаціями ООН, Міжнародним рухом Червоного Хреста та Червоного Півмісяця, а також неурядовими організаціями. У своїй співпраці з метою розвитку Німеччина базує свої зусилля на цілях сталого розвитку, викладених у Порядку денному сталого розвитку на період до 2030 року. Деякі з цих 17 цілей включають боротьбу з голодом та бідністю, захист клімату та гендерну рівність [59].

3.3. «Zeitenwende» як концептуальний злам у безпековій політиці Німеччини

Стратегія національної безпеки є квантовим стрибком для Німеччини. Вона відображає нове розуміння в країні того, як німці думають про безпеку. Війна агресії Росії проти України, яка порушує міжнародне право, різко демонструє, що безпека вразлива. Потрібно відстоювати її набагато рішучіше, ніж раніше. Це усвідомлення стало визначальним фактором у розробці Стратегії національної безпеки та продовжує формувати розуміння безпеки. Стратегія забезпечила систему навігації як на внутрішньому, так і на міжнародному рівнях, і зробила німецьке суспільство більш здатними до дій [48].

Щодо партнерів Німеччини у Європі та в усьому світі, Стратегія національної безпеки проголошує «Німеччину нової ери»: Німеччину, яка створила спеціальний фонд для зміцнення Бундесверу як потужного компонента НАТО, що дозволяє Німеччині захистити себе від війни та насильства. Німеччину, яка розуміє свою роль у часи глобальних змін влади та системного суперництва і забезпечує рішучу відповідь на загрози демократії та ліберально-демократичному порядку. Німеччину, яка також зрозуміла, що безпека – це більше, ніж просто військова справа та дипломатія [45].

Політика комплексної безпеки, викладена в стратегії, також охоплює, наприклад, безпеку ресурсів, безпеку ланцюгів поставок, кібербезпеку, захист від дезінформації та безпеку критичної інфраструктури. Крім того, визнаючи

зміну клімату найбільшою загрозою безпеці цього століття, Стратегія національної безпеки допомагає Німеччині пам'ятати про пріоритети, що виходять за рамки щоденного управління гострими кризами. Усі ці проблеми впливають на безпеку німецької держави, і вона зможемо відповісти на них лише разом зі своїми союзниками [34].

Додаткова цінність Стратегії національної безпеки полягає у подвійному запевненні: по-перше, у зміні суспільної обізнаності щодо своєї безпекової ситуації. По-друге, у згоді діяти спільно та інтегровано на цьому тлі. Інтегрована безпека також означає, що кожен може зробити свій внесок у покращення безпеки країни. Завдяки цьому новому розумінню безпеки німецька держава минулого року інвестувала в усі виміри своєї безпеки: у свою обороноздатність, тобто захист від війни та насильства; у свою стійкість, тобто силу свого суспільства протистояти нападам на свободу та демократію; та в сталий розвиток, у захист засобів до існування. Стратегія національної безпеки викладає на папері висновки, цінності, цілі та інтереси, на основі яких Німеччина може знаходити рішення [43].

Своєю агресією проти України, яка порушує міжнародне право, Росія похитнула європейський мирний порядок. Національна та колективна оборона знову опинилася в центрі уваги як основне завдання збройних сил. Росія знову стала загрозою після холодної війни. Німецький уряд та міжнародна спільнота найрішучіше засудили вторгнення Росії в Україну. Німеччина усвідомлює, що в цьому питанні вона на одному боці зі своїми партнерами: НАТО та Європейський Союз [43].

У 2023 році Федеральний уряд Німеччини прийняв Стратегію національної безпеки. Це перша стратегія безпеки в історії Німеччини. «Основною місією Бундесверу (Збройних сил Німеччини) є національна та колективна оборона; всі завдання підпорядковані цій місії», – йдеться в документі. Однак не лише Бундесвер стикається з викликами в цій складній ситуації політики безпеки. Концепція інтегрованої безпеки відповідає на комплексні сучасні виклики: посилення оборонних можливостей, стійкість та

сталість – це три виміри німецької політики безпеки. Йдеться про співпрацю всіх відповідних суб'єктів, ресурсів та інструментів, оскільки безпека та оборона є завданнями нації в цілому, а не суто військовими [43].

Нові напрямки оборонної політики узгоджують Збройні сили Німеччини (Бундесвер) з вимогами нової ери. Особовий склад та озброєння орієнтовані на виконання основної місії: «Бундесвер є гарантом стримування та обороноздатності Німеччини». Метою є боездатні сили [54].

Німецькі збройні сили, зосереджені на національній та колективній обороні, потребують іншої орієнтації, ніж організаційна структура, нещодавно оптимізована для міжнародного кризового менеджменту. Процеси прийняття рішень та координації відтепер будуть керуватися факторами швидкості, інформаційної переваги та стійкості. Наприклад, оперативне командування буде об'єднане в Оперативному командуванні, а також буде створено централізовану зону підтримки, доступну для всіх видів збройних сил: кіберпростору та інформаційного простору [54].

Завдяки реструктуризації вона стане незалежною ланкою збройних сил і візьме на себе територіальну відповідальність у кібер- та інформаційній сфері. Крім того, будуть посилені нижчі тактичні рівні як ключові рушійні сили ефективності, а сили будуть звільнені від завдань, спільних для Бундесверу, що дозволить їм зосередитися на своїй основній місії [54].

З огляду на загрозливу ситуацію та з метою забезпечення боездатності Бундесверу (Збройних сил Німеччини) з точки зору стримування та обороноздатності, федеральний міністр Пісторіус запропонував запровадити вибіркову службу призову [59].

Ця нова модель призову має на меті покращити можливості Бундесверу щодо зростання та витривалості, особливо у разі війни. Вона включає відновлення реєстрації та моніторингу призову та спирається на відбір на основі здібностей та мотивації, насамперед на добровільну службу [59].

В цю епоху змін Німеччині потрібні боездатні та добре оснащені збройні сили для захисту країни та її союзників. Було створено спеціальний фонд у

розмірі 100 мільярдів євро для забезпечення довгострокового фінансування важливих та складних проектів з оснащення протягом цього перехідного періоду, а також для підтримки існуючих можливостей та впровадження нових. Цей спеціальний фонд доповнює оборонний бюджет і конституційно закріплений шляхом внесення поправки до Основного Закону [51].

Спеціальний фонд та зростаючий регулярний оборонний бюджет дозволяють інвестувати в матеріально-технічне забезпечення та обладнання для оперативної готових збройних сил. Кількість так званих пропозицій на 25 мільйонів євро, поданих до парламенту для великих проектів закупівель, досягла піку у 2023 році та, як очікується, буде перевищена у 2024 році [51].

НАТО і ЄС миттєво відреагували на російську агресію. ЄС ухвалила кілька пакетів санкцій проти Росії та фінансує військову підтримку України через Європейський фонд миру. Крім того, було відкрито Європейську місію з навчання та Європейську військову місію з надання допомоги. Операцію було розпочато для українських військ, у якій активно беруть участь Збройні сили Німеччини, які забезпечують координаційне командування в Німеччині [52].

НАТО ще більше посилила свої заходи стримування у Східній, Центральній та Південно-Східній Європі. Німеччина є значним контингентом військового альянсу й особливо залучена на східному фланзі НАТО в Литві, де в майбутньому буде розміщена німецька бойова бригада. Литовська бригада є флагманським проектом цієї нової ери, що підкреслює готовність Німеччини підтримувати своїх союзників. Загалом Німеччини в рамках нової структури Збройних сил нова модель збройних сил Організації Північноатлантичного договору НАТО — надає понад 35 000 військовослужбовців з високою та найвищою готовністю. Крім того, в останні роки Німеччина взяла на себе особливу відповідальність за організацію та проведення найбільших навчань альянсу [46].

Німеччина надає широку підтримку Україні в обороні від російської агресії не лише через альянси, а й на двосторонній основі. Серед своїх союзників Німеччина є другим за величиною прихильником після Сполучених

Штатів, постачаючи Україні боєприпаси, зброю та основне обладнання – насамперед у сфері систем протиповітряної оборони – для кращого захисту населення та інфраструктури в Україні [46].

Німецька зовнішня політика характеризується відносною стабільністю в усіх правлячих коаліціях. Такі основні принципи, як тверда інтеграція в західний альянс, європейська інтеграція, відмова від військових засобів у зовнішній політиці та активна взаємодія з Росією, залишаються наріжними каменями того, як Німеччина веде зовнішні справи протягом десятиліть. Коли новий німецький уряд прийшов до влади від канцлера Ангели Меркель, яка довго обіймала посаду, наприкінці 2021 року, здавалося, що жодних суттєвих змін на горизонті не передбачається. Фактично, канцлер Олаф Шольц проводив кампанію, виходячи з того, що він по суті продовжуватиме стиль та основну політику Меркель.¹³ У контексті зростання російської агресії проти України наприкінці 2021 та на початку 2022 року його нова коаліція, сформована Соціал - демократами (СДПН), Зеленими та ліберальними Вільними демократами (ВДП), підтримала проект газопроводу «Північний потік-2», незважаючи на зростаючу міжнародну критику. Щодо, зокрема, президентства Володимира Путіна в Росії, нова коаліція продовжувала підхід, який підкреслював діалог і очікував, що міцні економічні відносини з Німеччиною та Заходом стримають територіальні амбіції Путіна. Також передбачалося, що берлінський уряд продовжуватиме багаторічну політику, спрямовану на утримання низького оборонного бюджету та поганого озброєння збройних сил [40].

Однак, коли Путін визнав Луганську та Донецьку сепаратистські регіони України наприкінці лютого 2022 року, ситуація в Німеччині почала змінюватися. Все почалося з того, що федеральний уряд нарешті призупинив проект «Північний потік-2», що саме по собі було значним. Потім настав справжній переломний момент, коли Росія вторглася в Україну 24 лютого. У відповідь Берлін дозволив поставки зброї до України — суттєве відхилення від багаторічного принципу не постачати зброю до кризових регіонів. Через три дні Шольц звернувся до Бундестагу, щоб викласти свою нову стратегію зовнішньої

політики. Крок, що нагадував декларацію Десятипунктного плану 1989 року Гельмута Коля, який також не консультувався з більшістю своїх союзників чи урядових партнерів перед своїм виступом, Шольц зробив низку впливових політичних заяв: «24 лютого 2022 року знаменує собою вододіл в історії нашого континенту... Ми живемо в епоху вододілу. А це означає, що світ після цього вже не буде таким самим, як світ до цього. Путінська воєнна діяльність вимагає нашої власної сили... ми будемо беззастережно дотримуватися нашого зобов'язання щодо колективної оборони в рамках НАТО... те, що потрібно для забезпечення миру в Європі, буде зроблено... Щоб це стало можливим, Бундесверу потрібні нові, сильні можливості... Зрозуміло, що ми повинні інвестувати набагато більше в безпеку нашої країни. Щоб захистити нашу свободу та нашу демократію... Мета — потужний, передовий, прогресивний Бундесвер, на який можна покластися для нашого захисту... Це те, що важливо. І це, безумовно, те, чого країна нашого розміру та нашого значення в Європі повинна бути в змозі досягти... Тому ми створимо спеціальний фонд для Бундесверу. І ми надамо одноразову суму в розмірі 100 мільярдів євро для фонду... Тепер ми будемо — рік за роком — інвестувати понад два відсотки нашого валового внутрішнього продукту в нашу оборону... Ми поставили перед собою цю мету не лише тому, що дали обіцянку нашим друзям і союзникам... Ми також робимо це для себе, для нашої власної безпеки... Завдання полягає в тому, щоб зміцнити суверенітет Європейського Союзу на сталий та постійний рівень.» [40].

Шольц завершив свою промову словами про відданість ЄС: «Для Німеччини та всіх інших країн-членів ЄС це означає не просто запитувати в Брюсселі, що вони можуть отримати для своєї країни. А запитати: яке найкраще рішення для нашого Союзу? Європа — це наша основа для дій.» [40].

У своїй промові Шольц також оголосив про серію санкцій проти Росії та зобов'язання щодо нових європейських проектів озброєння, озброєних безпілотників та оснащення збройних сил (Бундесверу) новими літаками, здатними доставляти американські атомні боєголовки в рамках ядерної участі

НАТО. Усі ці оголошення поклали край тривалим дебатам, які переслідували німецьку політику роками чи десятиліттями. Під овації Бундестагу Шольц скористався моментом і довів справу доконаним фактом.¹⁷ Використовуючи імпульс громадської підтримки рішучих відповідей на агресію Путіна та жах законодавців щодо вторгнення, Шольц створив сприятливе середовище для того, щоб парламент схвалив зміни в політиці, на формулювання яких інакше знадобилися б роки. Також примітним був той факт, що санкції, які Німеччина та ЄС запровадили проти Росії з кінця лютого, могли спричинити серйозні збої та шкоду німецькому бізнесу. Експортно-орієнтована економічна модель Німеччини дуже чутлива до змін у міжнародному середовищі, ¹⁸ а німецькі уряди традиційно скептично ставилися до санкцій, особливо щодо важливих світових гравців. Ось чому ця зміна у зовнішній політиці була такою важливою. Вона дуже чітко підпорядкувала торговельні інтереси зовнішньополітичним та безпеково-політичним міркуванням [40].

Перш за все, Німеччина повинна позбутися свого небажання брати на себе лідерство. Як найбільша держава-член ЄС, Німеччина має як можливості, так і відповідальність діяти рішуче. Це означає не лише фінансовий внесок, а й визначення політичного порядку денного, досягнення консенсусу та захист європейських інтересів у дедалі ворожішому світі [40].

Трансформація Німеччини з цивільної держави на стратегічного гравця ще далеко не завершена. Але якщо її продовжувати чітко та цілеспрямовано, вона може ознаменувати початок більш автономної, цілісної та безпечної Європи. У світі, де правила переписуються, Об'єднана Європа не може дозволити собі вагання Німеччини. Їй потрібна Німеччина, яка веде [60].

ВИСНОВКИ

Німеччина давно відома своєю обачністю та стриманістю у сфері безпеки, що не відповідало її економічній силі. Однак криза в Україні повністю змінила безпекове середовище Німеччини та Європи, змусивши Німеччину замислитися та скоригувати свою стратегію національної безпеки. 14 червня 2023 року німецький уряд опублікував свою першу повоєнну «Стратегію національної безпеки», яка ґрунтовно виклала стратегічну концепцію підтримки всеохопної безпеки за допомогою інтегрованих засобів, надала систематичне теоретичне керівництво для переходу до проактивної політики національної безпеки та ознаменувала важливий крок на шляху до того, щоб Німеччина стала «нормалізованою країною» з точки зору безпеки. «Стратегія національної безпеки» спирається на сильні сторони багатьох країн, і Німеччина фактично відіграє роль країни, що запізнилася, але вона все ще має недоліки та можливості для вдосконалення.

Через історичний досвід розв'язання двох світових воєн, Німеччина завжди була обережною та стриманою у сфері безпеки, особливо у військовій сфері. Стратегія національної безпеки завжди була суттєвим недоліком зовнішньої стратегії Німеччини. Із закінченням холодної війни та появою економічної могутності Німеччина повернулася на «арену» безпеки великих держав і почала прискорювати коригування та вдосконалення своєї стратегії національної безпеки на шляху до досягнення мети «нормалізованої країни». Криза в Україні, що спалахнула у 2022 році, також стимулювала Німеччину до подальшого зміцнення своєї стратегії безпеки.

Перша німецька «Стратегія» є важливим документом для адаптації до *Zeitenwende*, а також важливим документом для вивчення та оцінки трансформації стратегії безпеки Німеччини. З одного боку, як «запізнілий» документ серед стратегій національної безпеки основних країн, вона ефективно використала свою перевагу запізнілого кандидата та повністю увібрала в себе найсучасніше розуміння та знання інших країн щодо національної безпеки. З

іншого боку, як перша стратегія національної безпеки Німеччини, вона неминуче дещо груба та незріла, і все ще є простір для вдосконалення.

По-перше, формулюючи «Стратегію», стратегічний вибір «вкорінення на Заході та опора на Захід» закріплюється, і ідеологічний характер стратегії безпеки Німеччини в майбутньому може посилюватися. Порівняно з відносно нейтральним твердженням версії Білої книги 2016 року, «Стратегія» приділяє більше уваги геополітичним конфліктам та конкуренції великих держав і має сильне ідеологічне забарвлення, особливо в оцінці поточної міжнародної безпекової ситуації. Вона розглядає Росію як «найбільшу загрозу миру та безпеці по обидва боки Атлантики», безпосередньо обрамляючи стратегічну форму довгострокового протистояння між Заходом та Росією. Щодо питання Китаю, хоча Стратегія наполягає на потрібному позиціонуванні «партнер, конкурент та інституційний суперник», вона чітко вказує, що останні два є «дедалі важливішими»; вона критикує Китай дуже жорстко з таких питань, як міжнародний порядок, регіональна безпека та права людини. Різка критика Китаю у формі офіційних документів підкреслює, що Німеччина дивитиметься на світ крізь «західні окуляри» з сильнішими цінностями.

«Західний характер» стратегії безпеки Німеччини також відображається в її наполяганні на опорі на НАТО та ЄС, а також на відігранні в них важливішої ролі. «Стратегія» вкотре підтверджує ключову позицію НАТО та ЄС у підтримці національної безпеки. Протягом останнього десятиліття роль Німеччини в західному альянсі поступово змістилася з «отримувача політичних дивідендів» на «постачальника інструментів безпеки», а криза в Україні ще більше стимулювала амбіції Німеччини змінити ситуацію у сфері безпеки. Німеччина неодноразово перетинала червону межу у питанні військової допомоги, надаючи Україні танки «Леопард». Після першого шестимісячного походу фрегата до «Індо-Тихоокеанського» регіону у 2021 році та винищувачів до Австралії, Японії та інших країн для участі у спільних військових навчаннях у 2022 році, Німеччина знову направить два військові кораблі до «Індо-

Тихоокеанського» регіону у 2024 році. Очевидно, що сліди «американізації» та «вестернізації» в стратегії безпеки Німеччини стають дедалі помітнішими.

Західні цінності є як метою стратегії безпеки Німеччини, так і засобом підтримки власної безпеки та безпеки її союзників. Слова «демократія» та «права людини» зустрічаються у «Стратегії» понад 20 разів і розглядаються як переваги Німеччини в участі у формуванні глобальної безпеки. Німеччина повинна не лише забезпечити, щоб її власна «демократична система» не була підірвана, але й сприяти розвитку демократичних систем західного зразка на глобальному рівні, захищати права людини та брати участь у різних інституційних змаганнях.

По-друге, Німеччина братиме активнішу та всебічну участь у справах безпеки в усіх сферах та на всіх рівнях, а її зовнішня стратегія матиме сильніше забарвлення безпеки. Протягом повоєнної історії розвиток стратегії національної безпеки Німеччини узгоджувався з її дипломатичною стратегією, оскільки обидві відображають риси поступового переходу від пасивності до активності. Особливо з початку цього століття Німеччина наполягала на розгляді питань безпеки з точки зору розвитку, і її концепція безпеки також змінилася від статичного спостереження до динамічної та проактивної реакції. У версії «Білої книги з питань політики безпеки» 2016 року було запропоновано концепцію «всеохопної безпеки» та вперше пояснило політичну реальність суперпозиції загроз безпеці в кількох сферах з ширшої перспективи, а також дало попереднє розуміння міжгалузевих комплексних відповідей. У першій «Стратегії» було запропоновано концепцію «інтегрованої безпеки», яка більше прагне формувати національну безпеку з точки зору проактивної реакції. Вона не лише підкреслює складність джерел ризиків для безпеки, але й наголошує на тому, що реакція має бути «орієнтованою на процес», а не на один «орієнтований на результат». У майбутньому стратегія національної безпеки Німеччини обов'язково стане більш комплексною, систематичною та проактивною.

Водночас Німеччина розглядатиме й інші питання більше з точки зору безпеки. Щодо постачання нафти та газу, вона волітиме мати дорогу нафту від «однодумців», ніж дешевий газ від «головної загрози». Посилюючи охорону навколишнього середовища та досягаючи зеленої трансформації, вона надаватиме значення безпеці ланцюгів поставок зеленої продукції. На основі повного використання дивідендів китайського ринку вона зосереджуватиметься на «зменшенні ризиків» та диверсифікації; а в сферах науково-технічного співробітництва, огляду іноземних інвестицій, культурного обміну тощо, ідеологічні упередження зростатимуть, оскільки колір загальної безпеки ставатиме все сильнішим.

По-третє, через численні обмеження нова стратегія безпеки має недоліки у своєму змісті та буде важкою у впровадженні. Трансформація стратегії безпеки Німеччини неминуче буде повільним і тривалим процесом. Публікація «Стратегії» фактично була відкладена на довгий час і є продуктом компромісу. У грудні 2021 року новий федеральний уряд спочатку планував сформулювати першу «Стратегію» протягом першого року свого перебування на посаді. Однак протягом останнього року та й більше в уряді постійно виникали розбіжності та внутрішні суперечки, а численні зусилля щодо координації не змогли досягти консенсусу, що призвело до глухого кута. Незважаючи на те, що вона вже опублікована, її зміст значно скорочено. Її найкритичніший недолік полягає в тому, що вона не компенсує недоліки механізму прийняття рішень у сфері безпеки Німеччини. Шлях до «інтеграції» легше сказати, ніж зробити, і Німеччині бракує ефективного механізму координації безпеки. Існуюча Федеральна рада безпеки, як комітет кабінету міністрів, має радше дорадчу функцію та не має широких можливостей міжвідомчої координації та планування. Уряд Шольца мав намір створити потужнішу Раду національної безпеки, але Партія зелених вимагала, щоб кожен департамент кабінету міністрів по черзі головував у комітеті; цьому заперечила канцлерська канцлерська служба, і план зрештою було скасовано. Німецький журнал «Der Spiegel» прямо заявив, що «Стратегія була зруйнована егоїзмом правлячої

партії». ЗМІ назвали Раду національної безпеки «стандартною рисою великої держави», але її невдале вдосконалення означає, що так звані заходи Німеччини щодо інтеграції можуть часто стикатися з перешкодами на рівні впровадження. Крім того, військова потужність Німеччини все ще недостатня. Згідно зі Звітом про стан озброєння Федеральних збройних сил, опублікованим у 2018 році (більше не публікується), бойова готовність систем озброєння Німеччини є низькою, середня бойова готовність майже 10 000 незалежних бойових систем становить лише 70%. Лише 105 з її 244 основних бойових танків «Леопард 2» можуть бути використані одночасно, і лише 34 з її 128 «Єврофайтерів» можуть злітати та приземлитися одночасно. Після спалаху кризи в Україні у 2022 році Німеччина заявила, що досягне своєї цільової позначки щодо військових витрат того року, але насправді вони досягли лише 1,39% свого ВВП. Загалом, стратегія безпеки Німеччини недостатньо широка. Хоча Стратегія висуває концепцію інтеграції, вона не повністю пояснює «інтегровану безпеку» з точки зору проектування на вищому рівні. Вона більше схожа на «ситуаційний звіт», оскільки зосереджується на кількох конкретних питаннях, їй бракує стратегічної схеми та глобального бачення, а також надмірно наголошує на деталях. Це також показує, що Німеччина не сформувала стратегічної системи в галузі національної безпеки. Їй ще належить пройти довгий шлях, щоб стати провідною державою в галузі глобальної безпеки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Валерій Сааков | Фолькер Вагенер Від падіння Берлінського муру до єдності Німеччини С. 15-25 URL: <https://surl.lt/rfeirf>
2. Возз'єднання Німеччини URL: <https://surl.lt/tibhvm> (дата звернення 19.04.2025)
3. Історія формування категорій національна безпека та національні інтереси URL: <https://studies.in.ua/inform-pravo-shporu/2206-storya-formuvannya-kategory-naconalna-bezpeka-ta-naconaln-nteresi.html> (дата звернення 05.05.2025)
4. Мінгазутдінова Г. Актуальні проблеми міжнародних відносин. Випуск 88 (Частина I), 2010 С. 20-22 URL: http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/host/viking/db/ftp/univ/apmv/apmv_2010_088_01.pdf
5. Національна безпека URL: <https://surl.li/wdbxrt> (дата звернення 10.06.2025)
6. Паламарчук Д., студентка Національного авіаційного університету Національна безпека: національні цінності, інтереси, цілі, завдання С. 5-7 URL: https://bintel.org.ua/nukma/nacionalna_bezpeka/
7. Троцький Я. О. Європейська політика безпеки на сучасному етапі URL: https://social-science.uu.edu.ua/article/87?utm_source=chatgpt.com (дата звернення 15.07.2025)
8. Alexandra Gritz Sicherheit als Generationenfrage URL: https://dgap.org/de/forschung/publikationen/sicherheit-als-generationenfrage?utm_source=chatgpt.com (дата звернення 17.04.2025)
9. Auswärtiges Amt Neue Herausforderungen für die europäische Sicherheit und Verteidigung URL: <https://www.auswaertiges-amt.de/de/newsroom/111108-hoyer-berliner-sicherheitskonferenz-247776> (дата звернення 05.08.2025)
10. Auswärtiges Amt Wehrhafter, resilienter, nachhaltiger: Ein Jahr Nationale Sicherheitsstrategie URL: <https://www.auswaertiges->

- [amt.de/de/aussenpolitik/sicherheitspolitik/nationale-sicherheitsstrategie](https://www.bmvg.de/de/aussenpolitik/sicherheitspolitik/nationale-sicherheitsstrategie) (дата звернення 24.06.2025)
11. Außenpolitik der Bundesrepublik Deutschland URL: https://de.wikipedia.org/wiki/Außenpolitik_der_Bundesrepublik_Deutschland (дата звернення 21.06.2025)
 12. Bernhard Blumenau Breaking with convention? Zeitenwende and the traditional pillars of German foreign policy URL: <https://academic.oup.com/ia/article/98/6/1895/6754148?login=false> (дата звернення 05.04.2025)
 13. Bundesministerium der Verteidigung Neue Herausforderungen – präventiver Politikansatz URL: <https://www.bmvg.de/de/themen/friedenssicherung/neue-herausforderungen-praeventiver-politikansatz-16268> (дата звернення 03.08.2025)
 14. Bundesministerium der Verteidigung Stärkung der personellen Einsatzbereitschaft: „Artikelgesetz Zeitenwende kommt URL: <https://www.bmvg.de/de/aktuelles/artikelgesetz-zeitenwende-kommt-5883006> (дата звернення 09.07.2025)
 15. Burkard Schmitt La politique de sécurité de l'Allemagne URL: <https://www.iss.europa.eu/publications/alerts/la-politique-de-securite-de-lallemagne> (дата звернення 12.04.2025)
 16. Chao Wu Redefining concepts of nation and national security and establishing their models for the new era March 2025 URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2949926724000581> (дата звернення 30.04.2025)
 17. Chen Yang, Li Chao, and Lü Yunmou Germany's National Security Strategy: The Security Path to a “Normalized State” URL: <https://china-see.eu/2025/04/01/germanys-national-security-strategy-the-security-path-to-a-normalized-state/> (дата звернення 05.07.2025)
 18. Christian Endreß Die Dimensionen des Sicherheitsbegriffs URL: <https://www.bpb.de/themen/innere-sicherheit/dossier-innere-sicherheit/76634/die->

- [dimensionen-des-sicherheitsbegriffs/?utm_source=chatgpt.com](https://www.freiheit.org/de/deutschland/crunch-time-zeit-der-entscheidungen-fuer-europas-verteidigung) (дата звернення 31.07.2025)
19. Christian Mölling Crunch Time: Zeit der Entscheidungen für Europas Verteidigung URL: <https://www.freiheit.org/de/deutschland/crunch-time-zeit-der-entscheidungen-fuer-europas-verteidigung> (дата звернення 27.04.2025)
 20. Common Foreign and Security Policy URL: <https://surl.li/nijbzo> (дата звернення 05.04.2025)
 21. Deutsche Außen- und Sicherheitspolitik С. 8-9 URL: https://www.uni-potsdam.de/fileadmin/projects/politische-bildung/Dokumwnt_Schulpraxis/aussenpolitik.pdf
 22. Deutscher Bundestag Deutschland und Europa URL: <https://www.bundestag.de/besuche/ausstellungen/verfassung/tafel36> (дата звернення 19.06.2025)
 23. Deutschland in der EU URL: https://germany.representation.ec.europa.eu/uber-uns/deutschland-der-eu_de (дата звернення 18.07.2025)
 24. Detlef Bald Die Politik der Wiederbewaffnung URL: https://www.bpb.de/themen/militaer/deutsche-verteidigungspolitik/199276/die-politik-der-wiederbewaffnung/?utm_source=chatgpt.com (дата звернення 28.08.2025)
 25. Die Bundesregierung Deutschlands Rolle in der EU URL: <https://www.bundesregierung.de/breg-de/aktuelles/deutschlands-rolle-in-der-eu-2269926> (дата звернення 01.06.2025)
 26. Die Bundesregierung Weissbuch Zur Sicherheitspolitik und zur Zukunft der Bundeswehr С. 3-5 URL: <https://www.bmvg.de/resource/blob/13708/015be272f8c0098f1537a491676bfc31/weissbuch2016-barrierefrei-data.pdf>
 27. Fabien Laurencon L'Allemagne 1989 – 2019. De la "Bonner Republik" à la "Berliner Republik" : quels changements ? URL: <https://www.diploweb.com/L-Allemagne-1989-2019-De-la-Bonner-Republik-a-la-Berliner-Republik-quels-changements.html> (дата звернення 11.04.2025)

28. Ganna Palii The experience of German reunifications: lessons for Ukraine in the context of prospective reintegration URL: https://niss-panorama.com/index.php/journal/article/view/121?utm_source=chatgpt.com (дата звернення 12.05.2025)
29. Gerhard Conrad Die erste Verteidigungslinie: Implikationen der Nationalen Sicherheitsstrategie für die deutschen Nachrichtendienste URL: https://www.baks.bund.de/de/arbeitspapiere/2024/die-erste-verteidigungslinie-implikationen-der-nationalen-sicherheitsstrategie?utm_source=chatgpt.com (дата звернення 07.06.2025)
30. German Security Policy: An Evolution by Increments URL: https://icds.ee/en/german-security-policy-an-evolution-by-increments/?utm_source=chatgpt.com (дата звернення 05.08.2025)
31. Harun Cero July 2025 Learning from the 1990s: Germany's Evolving Security Posture From Post-Cold War Reluctance to Global Responsibility C. 2-3 URL: <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/sarajevo/22215.pdf>
32. Hans J. Gießmann Farewell to disarmament? Points of orientation in Germany's arms control policy URL: https://library.fes.de/pdf-files/iez/05157.pdf?utm_source=chatgpt.com (дата звернення 09.07.2025)
33. History of the Common Security and Defence Policy URL: https://en.wikipedia.org/wiki/History_of_the_Common_Security_and_Defence_Policy (дата звернення 09.08.2025)
34. Jason Hosner, Georgetown University Did someone say Zeitenwende? Germany's First National Security Strategy URL: <https://www.atlantische-akademie.de/en/publikationen/atlantischer-blog/atlantischer-blog-detailansicht/news/did-someone-say-zeitenwende-germanys-first-national-security-strategy> (дата звернення 02.06.2025)
35. Lutz Kleinwächter bbw Hochschule der Wirtschaft, Berlin WeltTrends – Institut für Internationale Politik, Potsdam URL: <https://orcid.org/0000-0002-2511-1415> (дата звернення 10.06.2025)

36. Lutz Kleinwächter Berliner Außenpolitik 1990 – 2020 URL: <https://zeitgedanken.blog/2021/01/10/berliner-aussenpolitik-1990-2020/> (дата звернення 20.06.2025)
37. Lutz Kleinwächter Drei Jahrzehnte neue deutsche Außen- und Sicherheitspolitik URL: <https://zeitgedanken.blog/2021/07/18/drei-jahrzehnte-neue-deutsche-aussen-und-sicherheitspolitik/> (дата звернення 08.07.2025)
38. Manfred Görtemaker Entwicklungen nach der Wiedervereinigung URL: <https://www.bpb.de/shop/zeitschriften/izpb/der-weg-zur-einheit-352/514496/entwicklungen-nach-der-wiedervereinigung/> (дата звернення 14.06.2025)
39. Matthias Opermann Deutschland nach 1990 URL: <https://www.kas.de/de/deutschland-nach-1990> (дата звернення 29.04.2025)
40. Nachkriegsjahre URL: https://www.hdg.de/lemo/kapitel.html?utm_source=chatgpt.com (дата звернення 21.04.2025)
41. Neue Herausforderungen – präventiver Politikansatz URL: <https://www.bmvg.de/de/themen/friedenssicherung/neue-herausforderungen-praeventiver-politikansatz-16268> (дата звернення 17.04.2025)
42. Olaf Leiß Rolle Deutschlands in der Europäischen Union URL: <https://www.bpb.de/themen/europaeische-union/dossier-europaeische-union/570680/rolle-deutschlands-in-der-europaeischen-union/> (дата звернення 18.06.2025)
43. Paul Maurice Thirty Years after its Reunification, Germany's “European Moment”? URL: https://www.ifri.org/en/editorials/thirty-years-after-its-reunification-germanys-european-moment?utm_source=chatgpt.com (дата звернення 09.07.2025)
44. Plan de paz de EE. UU.: Cautela por parte de Merz URL: <https://www.deutschland.de/es/news/politica-externo-alemana-noticias-del-dia> (дата звернення 21.07.2025)

45. Rebecca Plassa Außenpolitik Die äußeren und inneren Faktoren der deutschen Wiedervereinigung URL: <https://www.bpb.de/themen/deutsche-einheit/lange-wege-der-deutschen-einheit/47054/aussenpolitik/> (дата звернення 09.06.2025)
46. Responsabilidad compartida URL: <https://www.tatsachen-ueber-deutschland.de/es/paz-y-seguridad/politica-exterior-responsabilidad-compartida> (дата звернення 08.06.2025)
47. Robert H. Dorff German Security Policy in the 1990s URL: <https://americandiplomacy.web.unc.edu/1997/04/german-security-policy-in-the-1990s/> (дата звернення 10.07.2025)
48. Scott Duryea Realism, Liberalism, and Constructivism: A Primer on International Relations Theory URL: https://mises.org/power-market/realism-liberalism-and-constructivism-primer-international-relations-theory?utm_source=chatgpt.com (дата звернення 15.08.2025)
49. Sergio Filacchioni La Germania si riarma e l'Europa cambia pelle: l'Italia tra ambizione e ritardo URL: <https://www.ilprimatonazionale.it/approfondimenti/germania-riarmo-europa-italia-ambizione-ritardo-306114/> (дата звернення 06.07.2025)
50. Sicherheitspolitik Geheim und verschwiegen — der Bundessicherheitsrat URL: <https://surl.li/qzxugb> (дата звернення 09.06.2025)
51. Stephan Böckenförde Sven Berhard Gareis Deutsche Sicherheitspolitik URL: <https://www.utb.de/doi/epdf/10.36198/9783838585116-1-10> (дата звернення 09.08.2025)
52. Stephen McGlinchey, Rosie Walters and Dana Gold <https://www.e-ir.info/2024/12/29/introducing-the-major-international-relations-theories/> (дата звернення 18.04.2025)
53. Stärkung der personellen Einsatzbereitschaft: „Artikelgesetz Zeitenwende“ kommt URL: <https://www.bmvg.de/de/aktuelles/artikelgesetz-zeitenwende-kommt-5883006> (дата звернення 11.04.2025)

54. The german surrender in may 1945 URL: https://www.museum-karlshorst.de/english-the-german-surrender-in-may-1945/?utm_source=chatgpt.com (дата звернення 16.05.2025)
55. Trente ans après sa réunification, le « moment européen » de l'Allemagne Paul Maurice URL: <https://universiteouverte.u-cergy.fr/lallemagne-trente-ans-apres-la-reunification-une-puissance-vulnerable/> (дата звернення 05.08.2025)
56. Victor Mauer Die Sicherheitspolitik der Europäischen Union URL: <https://www.bpb.de/shop/zeitschriften/apuz/29456/die-sicherheitspolitik-der-europaeischen-union/> (дата звернення 12.06.2025)
57. Virat Rajan Importance and Benefits of National Security 29-Jul-2022 URL: <https://www.longdom.org/open-access/importance-and-benefits-of-national-security-93547.html> (дата звернення 09.08.2025)
58. Wehrhaft. Resilient. Nachhaltig. Integrierte Sicherheit für Deutschland Nationale Sicherheitsstrategie C. 10-11 URL: <https://www.nationalesicherheitsstrategie.de/Sicherheitsstrategie-Zusammenfassung-DE.pdf>
59. 8. Mai 1945 – Als in Europa endlich die Waffen schweigen URL: <https://www.mdr.de/geschichte/ns-zeit/zweiter-weltkrieg/1945/kapitulation-deutschland-wehrmacht-kriegsende-sachsen-100.html> (дата звернення 05.08.2025)
60. 2025 EU Non-Proliferation and Disarmament Conference URL: <https://www.affarinternazionali.it/> (дата звернення 11.04.2025)

